

De la Colegio de la Comp^a de S^to. de Granada B.^o
HISTORICA R. 2751 2

AC DOCTA

DILVCIDAQVE FRATRIS

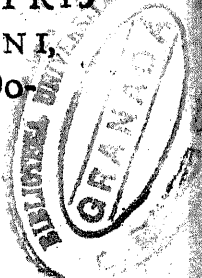
SIMONIS FONTANI,

Senonensis Franciscani, Do-

ctoris Theologi Pari-

sien. in lib. Ruth-

explicatio.

AD REVEREND. DOMINVM,

D. Ludovicum de Baissey, Abbatem

Cisterciens. meritisimum.

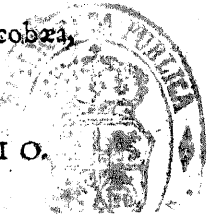
*Corrigio este libro por orden de los señores
inquisidores conformes al expurgatorio del
año de 1632 en el mes de Mayo. del mismo año
No anade nada el Diego de Rivera
Expurg. de 1507.*

PARISIIS

Apud Claudium Fremy, via Iacobæ,
ad insigne diui Martini.

M. D. L. X.

CVM PRIVILEGIO.

De la Colegio de la Comp.^a de St de Gran.^a B.^a
HISTORICA R. 27512

AC DOCTA

DILVCIDAQVE FRATRIS

SIMONIS FONTANI,

Senonensis Franciscani, Do-

ctoris Theologi Pari-

sien. in lib. Ruth

explicatio.

AD REVEREND. DOMINVM,

D. Ludovicum de Baissey, Abbatem

Cisterciens. meritissimum.

*Corrigio este libro poraden de los señores
inquisidores conforme al expurgatorio del
año de 1632 en el mes de Mayo. del mismo año
No anade nada el Diego de Rivera
Expurg. de 1707.*

PARISIIS

Apud Claudium Fremy, via Iacobora,
ad insigne diui Martini.

M. D. L X.

CVM PRIVILEGIO.

2

REVERENDIS. DOMINO,
D. Ludouico de Bailley, Abbati
Cistercien. meritissimo,
Claudius Fremy.
S. D. P.

*Antea est ingenij tui dexteritas, innataque
prudētia (qua prae ceteris polles Abbas Re-
uerend.) ut quamuis grauioribus tui ordi-
nis negotiis occuperis, nihilominus aliquot
horas succēssiuis temporibus, canonicis scripturis ac vete-
rum patrum doctorumque lectionibus impendere soleas:
ratus (ut catholici & prudentis est viri) infimi demis-
sique animi esse, quae pollioris linguae sunt, dumtaxat cu-
rare. Linguae quidem ornatus uilis, sed sacrarum litera-
rum cognitio, ad Hæreses extirpandas maxime necessaria.
Quas nostra ætate, multi contra doctrinam orthodoxe fi-
dei & Euangelium amplexati sunt Lutherani. Miseri
homines, qui non contenti Ecclesiam Dei scindere, & di-
scordias seminare, sibi de doctrina religionis iudicium ar-
rogando; Ecclesiam arbitrato suo instituerunt, & omni
studio ac labore uirum suum non solum infinitis libris pre-*

pagare nituntur, sed & eo veneno alienos inficere, & catholicos à scribendo deterrere. Sed actum (ut aiunt) agent. Semper enim aderunt, qui à recto tramite non errabunt, nec sequentur. (ut D. Petrus ait) viam Balaam filij Bosor, qui mercedem iniquitatis dilexit: neque genua circumauerit ante Baal. Ex horum numero fuit hic author noster, qui tempus à Deo sibi concessum, non alio quam ad salutem & utilitatem Ecclesie conuertendum duxit. Quem admodum videre est in his commentariis ab illo scriptis. In quibus cum sese offert occasio tractandi nostri temporis Hæreses, ita illas convincit ac repellit, ut nihil in illas doctius ac Christiano dignius scribi aut dici possit. Quod cum apud me cogitarem, ut respublica Christiana, maximo suo commodo, his frueretur, curavi hæc commentaria post mortem illius in lucem, sub patrocinio dignitatis tue emittere, quò tutius in publicum exeant, & maiore animo à studiosis perlegantur. Quæ si vultu sereno exceperis, facies quod tuam decet dignitatem: atque eiusdem authoris non minus pia quam solida eruditione in epistolas canonicas commentaria, posthac sub tuo nomine edemus. Parisiis, Idibus Octobris. 1560.

COMMENTARIA

FRATRIS SIMONIS

FONTANI, FRANCISCANI

Senon. Doctoris Theologi,

in librum Ruth.

In diebus unius Iudicis, quando præerāt Iudices. Indicatur principio quo tempore hæc acta sint, quæ hoc libro narrantur: nempe tempore quo præerāt populo Israëlitico Iudices illi, quos pro Mose & Iosue regendo populo Dominus substituerat. Hebræi codi-

ces non habent, In diebus vnus Iudicis, sed solùm, Factum est cùm iudicarent iudices. Quò amplius miror, cur se ita vexent interpretes, tum Hebræi, tum Latini, de nomine istius Iudicis, sub quo hæc contigêre. Nam vt diligenter ostendit Lyranus, non potuit esse Heli, qui paulò ante Dauidẽ iudicabat populũ Israëliticum. Nec admodũ clarum est fuisse Abessam, quem & Booz duplici nomine interpretes Hebræi nominant: quod, vt in libro Iudicum legimus, hic annos tantum septem Iudex fuerit, & peregrinatio Elimelech decennium saltẽ æquauerit, superstitite adhuc Booz. Imò ducta Ruth vxore, & suscepto ex ipsa filio (vt in sequentibus videbitur) aliquanto postquam redierat Noëmi è terra Moabitide. Adde quòd licet Iudicum liber, capite 12.

asserat Abessam Bethlehemitem fuisse, non continuò colligendum quòd de Bethleem Iuda fuerit, cùm altera Bethleẽ in sorte legatur Zabulonis, Iosue 19. cuius non desunt qui scribant Abessam ciuem extitisse. Si placeat, ita exponatur, vt hæc peregrinatio de qua mox, nõ cœperit quidem sub Abessam siue Booz, sed sub alio qui mox præcesserit: finem autem acceperit, Abessam iudicante. Nam & hic mos narrandi non est Hebræis insuetus, vt quod exitum sub vno habuerit, totum illius tempori tribuatur. Id mihi necessariò cõcedent, qui Regum Iudeorum & Israëliticorum explicat historias, Ochosie & Ioram regum Iudæ imperij annos ita conciliant D. Hieronymus & Lyranus in 2. Paralipomenon cap. 22.

Facta est fames in terra. Non vniuer

sa, sed Iudæa: alioqui cur in Moab concessissent, ubi æqua fames afferret in ediam? Refert post Hebræos diuus Hieronymus in quæstionibus Paralytomenon, cum hæc accidere, stetit solem, ad commonendos mortales suorum scelerum. Cæterum neglectum id portentum esse: propter quod Deus hanc necessitatem miserit, ut resipiscerent. Eam autem oportet magnam fuisse, quæ Primores populi Bethleemici solum vertere cõpulerit. Quod autem ad mysticam attinet intelligentiam, mirum merito videatur nonnullis, quæ fiat ut iudice Booz, fames contigerit, Quippe in fortitudine (sic enim interpretatur nomen Booz) id est, cum fortes viri principes nostri sunt, à quibus protegimur, non facile fames siue imbecillitas locum accipit. At quando mani-

manifestius corruimus, quam cum viribus nostris confidimus? Itaque ut desinamus in nobis nostrisque admniculis ponere spem, scriptum est, quod fortitudine imperate, facta est fames in terra. Iuxta illud, Deiecisti eos dum psal. 72. alleuarentur. Et, Maledictus homo Hiere. 17. qui ponit carnem brachium suum.

Tegitur aliud mysterium in eo, quod dicitur in Iudæa fames facta esse. Cum enim Iudæa confessionem significet, quæ factum est, ut in Iudæa fames acciderit? Nonne scriptum est? dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam psal. 3. domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, &c. Ne tradas bestiis animas psal. 73. confitentium tibi. Et, Qui confesus fuerit scelera sua, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Et secundum Apostolum, Corde creditur Rom. 10.

ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem: unde ergo, aut cur fames in confessione? Confitentibus imperabat Booz, id est, fortitudo & vis, non vltro (inquam) ac sponte confessio fiebat peccatorū, sed metu: Ideo fames erat in animis. Est enim timor patiēdi, non vera animæ esca, sed palea Iumentorum aculeata, nō nutriens, nec famem exatians, sicut scriptū est, *Gladium metuistis, & gladium inducam super vos.* Contrā, confessio siue criminū, siue nominis diuini, quā pronæ voluntati charitas suggerit, mentem satiat & impingat, iuxta illud Prophetæ delictum suum verissimè confitentis, in fame eruet te de morte, & in bello, de manu gladij: à flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit. Non abiicio tamen omnino timorē, etiam illum

Ex Job. II.

Job. 5.

illum pœnæ, quem seruilē vocitant: quòd is plerumque viam sternat ad verum filialēque timorem, quem charitas gignit. Etenim agnosco libenter quod scriptum est à septuaginta, *Propter timorem tuum domine, grauidi facti sumus, & parturiuimus, & peperimus spiritum salutis tuæ: etsi paulò secus verterit ex Hæbræo D. Hieronymus, A facie tua domine concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum.*

Esu. 26.

Abiitque homo de Bethleem Iuda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis.

Iuda est additum, ne de Bethleem Zabulonis intelligantur profecti. Peregrinari autem ideo dicuntur, quòd statuissent redire, vbi primū vilitas annonæ restituta esset. Sed si mores spectemus, malam quandam

significationem habet hæc ad Moabitidas gentiles peccatoresque profectio. Nulla enim necessitate ad hostes fidei diuertendum, simulque sentiendum est, aut acquiescendum Dei hostibus, quia scriptum est: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Et, *Psal. 118.* Nonne qui oderunt te domine oderam? & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio aderam illos: inimici facti sunt mihi. Nulla vi (inquam) cogi debemus vt seruiamus peccato. Manendum semper in virtute, nunquam à dei populo secedendum. Vnde & apud Moabitas mortui sunt pater & liberi, vt postea dicturi sumus. Et scriptum est: Habituauerunt inter gètes, & didicerunt opera eorū, & seruierunt, siue cōmissi sunt, sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Dina quoque tantisper

per peregrinata est, nec procul à domo patris sui, & à Sichem rapta ingētis cædis causa extitit. Iterum scriptum est: Domine qui recedunt à te, peribunt. Cæterum quod non solus pater peregrinatur, sed secum trahit familiam, id innuit patris scelera liberos imitari, & exemplo parentum pertrahi ad peccandum, iuxta vulgatum Diuerbium, Parentem sequitur sua proles. Et Satyricū illud, *Si dam- Iuuen. nosa senem inuat alea, ludit & heres Saty. 14.* Bullatus. Sic natura iubet.

Quod malū literæ, non modò facræ abominatur, in quibus hoc inter cætera legimus: Filij tibi sunt: erudi illos & curua illos à pueritia, & c. *Ecclesiā. 7.* Filij tibi sunt: Serua corpus illarum, & non ostendas faciem tuam hilarem ad illas: verum etiam ac maximè prophanæ, vt nullus autor pudicus mo-

ralisve non prodit. Et vt citandis autoribus non immorer, vnicum proferā Plutarchum de Catone censorio in vita ipsius scribentē, Manliū virū clarissimum, cōsulem futurum è senatorio loco motū, ab ipso cum censor esset, quòd interdū presente filia dissuauisset vxorem. Hinc rogo qua putas venia cōgressus maritalis, alioquin licitus, permissus fuisset presentibus liberis, quando puniuntur complexus? Qua seueritate accipienda flagitia suspicaris atrocía & foedissima, ab eo qui tam rigidè plectit oscula? Satis igitur sit parētibus peccasse ipsos, aut si illis placet damnari, solos damnari: in sua ipsorum ruina non inuoluant liberos suos.

Ipse vocabatur Elimelech, & vxor, eius Noemi: & duo filij alter Mahalon, & alter Chelion, Ephratæi de Bethleem

Iuda. Diuus Hieronimus testis est in quæstionibus Paralipomenon: Hebræos existimare hos, de quibus nunc agitur, nominatim esse, de quibus ita prioris Paralip. scribitur *Paralip. 4* filii Sela, filii Iudæ. Her, pater Lecha, & Laada pater Maresa (id est domini siue primores huiusmodi viculorum) & cognationes domus operantium byssum in domo iuramenti, id est foederis siue tabernaculi, quod Moses domini iussu ædificauerat) & qui stare fecit solem, virique mendacii, & securus & incendens, qui principes fuerūt (Hebraicè mariti) in Moab, & qui reuersi sunt in Lahem. Nam filios Elimelech vxores in Moab duxisse ex sequentibus est manifestum, & Noëmi cum nuru sua Ruth Bethleem reuertisse. Vnde Elimelech putant à domino impetrasse

ad conuertendos impios Israëlitici populi, solis statum, quem crediderat ad id maximè profuturum. Verùm cum ne id quidem valuisset, oppressam esse terram fame à domino, qua ille non tam victus quàm ad terrendum populum inductus Ephratam reliquit. Solent enim populares nonnihil affici, cum summates moventur. Fuisse verò Elimelech diuitè, cum ex eo apparet quod ad Iudæ stirpè refertur: tum manifestè quod in calce huius capituli Noëmi ipsius vxor ait: Egressa sum plena, & vacuàm me reduxit dominus. De Noëmi verò illud simile est, quod ob insignem pulchritudinem hoc nomen initiò sortita sit. Id coniicere licet ex populi vocibus occurrentis redeunti, dicentisque: Hæc est illa Noëmi: & ipsius responso: Ne vocetis me Noëmi, id

mi, id est pulchram, sed mara, id est amaram. Quòd autem Mahalon & Chelion viri nominantur mendacii, id ideo dicitur, quòd coniugati in spem progeniei, nullos ex cõiugibus liberos suscepere. Sed illud quosdã offendit quòd Mahalon & Chelion non interpretatur securus & incendens: quod tamen de ipsis in Paralipomenis dicatur. Quibus nos respondemus hìc nominũ significationem non spectãdam esse, sed mysterium. Elimelech enim, vt secum duos filios ducebat, ita duabus pollebat virtutibus: securitate diuinæ vltionis in populum ob scelera, & continua iugique adhortatione bonorum, vt fugerent cauerentque sibi ab ira ventura: propter quam incendens appellatur. Lachrimis interim dignum est, quod ex abundantia vbertatisque

ob inopiam doctrinæ & diuini verbi, quibus populum pascere præfecti ecclesiarum debuere, loco Bethleem, id est Ecclesiæ Christianæ foelicitate, Elimelech, id est Deus meus Rex, quo fides, charitâsque & spes in Deum significantur: Noëmi, id est, rara quædam animi pulchritudo, quæ est per mundiciem: Mahalon, id est, chorus, siue spiritualis lætitia: & Chelion, id est, simplicitas perfecta (nã totus colubinus interpretatur) obque nostra scelera & abominabilia vitæ exempla coguntur exulare. O summam calamitatẽ! Ne autẽ dissimulẽ aliquid, non sum nescius, aliis aliam expositionẽ huius loci placere: tenacitatis Elimelech, sed temerẽ iudicio meo, condẽnantibus, sequẽtibûsque mordicus literam Hebraicam, & facientibus ex cõmunibus nominibus pro-

pria, atque ita legentibus in Paralipomenis: filij Sela filij Iuda, Her pater Lecha, & Laada pater Maresa, & cognationes operationis lini domo Asbea. Iokin quoque, & viri Chozeba, Ioas & Seraph, qui dominati sunt in Moab, & Iasubi Lahem. Sed cùm videam in huius loci versione diuersos esse, qui se Hebræorum versores optimos iactant, censeo hærendum Hieronymo.

Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi, remansitq; ipsa cum duobus filiis. Oblitus instituti Elimelech meritò periit. Egressus fuerat è terra natia, vt peregrinaretur tãtũ, dum dominus populum iusta plecteret vltione, non vt domum ibi ædificaret, prædia compararet, aut incola fieret, sed hospes nihil cõmerciij habiturus

cum extraneis: At ubi venit in idololatrarum regionem, morabatur ibi. Sic solemus, mortales, viribus nostris plus æquo fidentes, polliceri nobis transitū per tentationes: in quas cum inciderimus, vincimur illico, moramur & morimur. Beatus homo (ait ille) qui semper est pauidus. Qui enim amat periculum, peribit in illo.

Prov. 28.

Eccli. 3.

Sic, inquam, solemus in hoc mūdo nos gerere. Cum enim vita nostra peregrinatio sit, & teste Apostolo, Dum sumus in hoc corpore, peregrinemur à domino, non habentes hic permanentem civitatem, hic tamen domos ædificamus, possessiones coëmimus, amplificamus facultates, quasi nunquā egressuri. Nec id repetimus memoria, quòd simili cuidam nostri à domino in euāgelio dictū est, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à

Luc. 12.

te:

te: quæ autem parasti cuius erunt? Sic est (adiicit Christus) qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Suspiciamus, fratres, in terram viventium, ubi reposita est nobis nostra portio, quæ nunquam deperit, sed augetur. Hic nō immoremur, ne bis moriamur. Corpore haud dubie moriemur omnes qui peregrinamur: sed si immoremur, animis (quod est multo pessimū) moriemur: velut Ephraimorum istorum mysticè nos docet historia. In terra autem peccati primò perit vir, id est animi constantia: deinde mollis foemina filiis onerata quid factura sit? Ubi rationis (quæ vir est animæ) perrupta est firmitudo, quid de reliquo animæ famulatio speres?

Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera

Ruth. Hoc ad morã in idololatrã terra, & Elimelech, id est, Dei mei, regis obitum, corruptionis quadã necessitate sequuturum erat. Quomodo enim cantabunt filij canticũ domini in terra aliena? in qua cernunt patrem sumpta cithara demoniis canere? Quomodo, inquã, mortuo iam patre in peccatis suis, filij meliores patre fient? Id valde est difficile. Patre inter Moabitidas commorante, facile liberi vicinorum coniugio copulantur, vt ex matrimonio discant plus peccare quã parètes. O infelicem peregrinationis successum! Post patris interitum filij nepharias nuptias ineunt, paulopost acerbius morituri. Quã consulte iubet Apostolus: *Nolite iugum ducere cum infidelibus, &c.* Congruunt autem vxorum nomina cum nominibus maritorum.

2. *Corin.* 6.

maritorum. Orpham, id est, ceruicofam, vel oris denudationem, id est procacem & superbam duxit Chelion, antea secundum nomen suum totus columbinus, vt inito cum superbia foedere, non diu superstes esset. Ruth verò, id est, saturatam vel ebriam, Mahalon, id est, chorus siue immoderata lætitia duxit. Vt de his verum esset quod Ezechiel dicturus erat de Hierusalé, Ecce hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuę superbia, & saturitas panis & abundantia & otium. Fingunt Hebræi hanc Ruth filiam Regis Eglon fuisse: quod tam apertum est mendaciũ, vt superfluum sit refellere. Quomodo enim peregrino, ne admodum diuiti, Rex Moab filiam locasset? vt non dicam, quòd (velut in Iudicum libro visitur) ab Aioth interfectus est Eglon, qui an-

Ezech. 6.

nis ducentis triginta duo populum iudicauit ante Abessam, qui iudex, Ruth tempore, fuisse pluribus est persuasum.

Manseruntque ibi decem annis (vel ut est in Hebræo quasi decem annis.) *Et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis & marito.* Rectè (ut ex his apparet) dixit Apostolus Paulus: *Stipendia peccati, mors.* Discessum est à terra sancta, & relictus Dei populus, ut habitaretur Regio infidelium, & sanctorum cum prophanis cõubia iungerentur. vnde suscepti paulatim sunt nefandi ritus, desita veri Dei cultura est: quid inde quàm breuis vita, & absque successura prole præpropera mors euenire iusto Dei iudicio debuit? Aptè autem dictum, *Manserunt ibi quasi decem annis.* Norunt omnes

Rom. 6.

omnes hocce numero comprehendi diuinę legis præcepta. hinc docemur consuetudine & familiari conuictu malorum, corrumpi tãdem disciplinam siue legem naturę in nobis, quę decalogus est: vnde quid aliud quàm animę mors miserabilis sequitur?

Proinde, fratres mei, si fortè digressus est nostrum quisquam, & peregrinatus in Moab, iuncta cum flagitiosis societate, audiat iam dominum vociferantem in propheta, *Reuertere a uerfatrix Israël, & non auertã faciem meam à vobis, quia ego sanctus sum, & non irascar in perpetuũ.* *Conuertimini filii reuertentes, quia ego vir vester, & assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, id est, ex multis paucos ad vnitatem fidei, & duplex charitatis præceptum: & introducam vos in Sion.* Rursusque;

Hiere. 3.

Esa. 30.

Reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas. Vsq̄quo deliciis dissolueris filia vaga? Et in Esaia, hæc dicit dominus Deus sanctus Israel. Si reuertamini & quiescatis, salui eritis. Solent physici diutius ægrotantibus id consilium dare, vt natiuū locum repetant, melius cōualituri, si aërem, in quo educati sunt, hauserint tantisper. In Moab, id est, in peccato ægritudo animi & mors stabulāt, hospitibus insidiantes: saltem priusquā ægritudo sit deplorata, aut mors diurnitate confirmata, reuertamur in Iudeam, id est, Ecclesiæ matris nostrę domum, vbi saluberrimè viuitur & tutissimè. Sed nunquid arcani continet mors trium virorū in Moabitate regione, patris inquā & duorum liberorum, & vnicæ mulierculæ, vxoris vnus, & matris duorum vita super-

perstes? Plurimum nisi fallor. In vno quoque nostrū ea animi pars, quæ iubēdi atque vetādi autoritate prædita est, nimirum voluntas, viri recipit analogiā, altera quæ monet tantum aut consilium dat, nempe ratio, velut coniux est, voluntatisque marita: Ex quibus velut legitimo conubio, nascuntur voluntariæ atque liberæ agendi patiendique electiones. Hæc si non Dei virtutisque, sed vitij causa fiāt, vt pater, ita & liberi in Moab moriuntur, superstitite matre, sed misera. Nam nō continuò postquam peccauimus, extinguitur in nobis rectum rationis arbitriū: sed aliquandiu manet, vt ipsa hortatrice in patriam possimus remeare. Manet, dixi, sed infœlix, vt quæ ob viri mortem orbata sit familiari illo Dei fauore, quo ante utebatur.

*Et surrexit ut in patriam pergeret cum
vtraque nuru sua, de regione Moabitide:
audierat enim quòd respexisset dominus
populum suum, & dedisset eis escas.* Hoc
congruit cum Euàgelio, vbi de Aso-
to filio scribitur, quòd cum procul
à patre semotus, facultates omnes
abliguriuisset, venissetq; eo inopiæ,
vt posceret farcire ventrè cibus por-
corum, quorum è filio regis pastor
euaferat, nec existeret quispiam tam
vilis beneficij autor, miserabili neces-
sitate animo tenus perculsus, ad seip-
sum versus est, vtq; statuerat ad cle-
mentissimum patrè, apud quem ser-
ui mercenarij panibus abundabant,
est reuersus. Sic enim & hæc mulier
paupertate pressa, & altoribus viro
liberisq; destituta, vt audiit popu-
lum Dei abundare, redire instituit:
vterque, Asotus, inquam, & Noemi
domo

domo patris decesserant, vtrumque
vexauit calamitas, ambobus vexatio
dedit intellectum: vterque vbi rediit,
benignè est acceptus. Vno distingui
videntur. Mulierem hanc exegerat
fames ad extraneos: illum libido lu-
xuriandi, quod illi sic facere apud pa-
trem nò liceret. Sed inde percipimus
non vno tantū modo peccandi Deū
ab homine deseri. Quippe sunt quos
perdit abundantia: alios egestas pro-
pellit in vitium. Magnificanda inte-
rim misericordia domini, quæ me-
minit disperforum, & ipsos congregat:
quæ oves errantes ad ouile reducit,
ne pereāt. Sed hñc aliquis quærat,
cur nò hæc quoque foemina in Moa-
bitide terra periit, vt suus vir & libe-
ri: quæ vnà cum illis populū Dei reli-
querat: & vt non adeò improbable
est, scelera cum ipsis cōmunicauerat?

Rom. 9. Cui nos illud primùm respōdemus.
 O homo, quis es qui respōdeas Deo.
 Nunquid dicit figmentum ei qui
 se finxit: Quid me fecisti sic! Et iterū
Rom. II. Quis cognouit sensum domini? aut
 quis consiliarius eius fuit? Quanquā
 inde confirmamur, quod et si cæterorum
 more, aut etiam grauius peccauerimus,
 spes est adhuc vt saluemur. Non enim
 pereunt omnes, qui vel grauisimè prolapsi
 sunt: sed eligit Deus quos seruet, vt ne
 desperemus. Cæterum appositè dictum est,
 quod respexerit dominus populum suum,
 & dederit illis escas. Nisi enim nos
 respexerit dominus, actum est, sicut scriptū
 est: *Psal. 103.* Auertente te faciem
 turbabūtur: auferes spiritum eorum &
 deficient, & in puluerem suum reuertentur.
 Vbi aspexerit, valent omnia. iuxta illud,
Gen. 4. Respexerit dominus ad

Abel, & ad munera eius. Et iterū: *Re- Luc. I.*
 spexit dominus humilitatem ancille
 suæ, ecce ex hoc beatā me dicent omnes
 generationes. Et alibi, Respexit in *Psal. 101.*
 orationem humilium, & nō spreuit
 precem eorum. Prospexit de excelso
 sancto suo, dominus de cælo in terram
 aspexit: vt audiret gemitus compeditorum,
 vt solueret filios interemptorum.
 Proinde quid mirum, quod idem propheta
 alibi vociferatur? *Psal. 24.* Aspice in me
 & miserere mei, quia vnicus & pauper
 sum ego. Tribulationes cordis mei
 multiplicatæ sunt, de necessitatibus
 meis erue me. Tātum oremus exemplo
 Dauidis, vt auertat *Psal. 50.* faciem
 suam à peccatis nostris: quia Vultus
 domini super facientes mala, *Psal. 33.*
 vt perdat de terra memoriā eorum.
 Totum bonum nostrum in domini
 aspectu sitū est, ex illo omnis prospe

ritas nostra pendet. Vultus enim domini voluntas ipsius est, & cognosci ab ipso est approbari: velut e contrario ignorari reprobari est, iuxta illud

Matth. 7.

Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, quia nunquā noui vos.

Egressa est itaq; de loco peregrinationis suae cum utraque nurus: Et iā in via reuertendi posita in terram Iuda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestrae. Faciat vobiscum dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. Det vobis inuenire requiem in domibus virorum quos sortiturae estis. Et osculata est eas. Apparet ex eo quod socrum sequebantur, & humanæ fuerant viris suis ac ipsi socri, vt corā ipsa testatur pius fuisse & probas nurus. Sed quid sibi vult, quod reditas ipsas viæ accinctas admonet, & non prius id fecit cum adhuc domi essent? Aut cur non finit

ad

ad populum Dei venire gentiles feminas, quæ poterant idolis abiectis, verum Deum amplecti? Nūquid ar-cendi sunt mali ab eo, quo si fiat, spes est vt boni euadāt? fortassis propterea dixit dominus: Nolite sanctū dare canibus. Nō enim passim omnes admittendi ad Euangelij gratiam, sed probandi qui requirūt, ne forte sint libertatis nostræ exploratores, potiusquam futuri fratres. Olim à talibus passa est multū Ecclesia piorum: quando quorundā torquatorum dolis raptabantur Christiani ad mortē. Saltem id indicat non exuere nos repente contractam malitiam, vt primum ad dominū referimus gradum. Sequuntur nos procliuitates ad malum, quas nobis cōsuetudine ipsa peccandi comparauimus, quibus nos sociis progredimur lentius molestiūs-

C

que. Superbia enim & arrogãtia (quę Orphæ nomine significantur) nõ facile cedunt nido, quem in animo per se sublimi extruxere, & abundandi luxuriãdique consuetudo, quã Ruth suo nomine indicat, non euanescit primo die quo cœperimus ad virtutẽ flecti: sed egredimur è terra Moab in Ephratem, aliquandiu Orpham Ruthque nobiscum trahentes. Id figurabatur in iuniore Tobia, qui peregre missus à patre, voto matris tardius rediit: Et in vaccis foetis Philistinorum, quę plaustrũ in quo erat arca domini ferentes, etsi non declinabant, neque ad dextram, neque ad sinistram, mugiebant tamen ob relictos domi foetus. Hanc relinquendę consuetudinis difficultatem, indicat & quod sequitur. Et osculata est eas. Quantũcunque enim decreuerimus vitam

Tob. 10.

I. Reg. 6.

vitam anteaãtam mutare, placet tamen adhuc illa nescio quomodo, vt nisi maximẽ inuiti non reiiciamus. Veruntamen sensim dimittendę sunt nurus, pedetentim relinquendę consuetudines prauę, dum sumus in via: ne dum differemus obtentu rei cuiusque pię, ipsi tandẽ euertamur. Dubitauit autem Noëmi vtrum tam constanter quã promptẽ nurus secum pergerent: & verita est, vt cum venissent in terrã Iudæorum, nolent Iudaico ritu viuere, itaq; pœniteret profectionis. Ergone ipsa imprudenter vsa videretur nuruũ lenitate, æquum duxit saltẽ in ipsa itineris molestia, quam experiebantur, ipsarum animos pertetare. Igitur quod ad illas dixit, Ite in domum matris vestrę &c. Nec consiliũ, nec adhortatio est, ne quis hinc sibi licere putet, vel

consilio vel exemplo inducere cæteros in peccatū. Nemini enim cōsiliū aut exemplū dādū, vt idola colat, vel male agēdi periculū ineat, sed potius pro vniuscuiusque virili ab iis auocandi mortales: tentatio potius est qua de animorum ipsarum constantia ac fide fiebat periculū. Id verum deprehendetur, si sermonis expēditur conditio. Nam non simpliciter dixit: Abite ad populum vestrum, & ad colendos vestros Deos. Hæc, inquam, non dixit, Orpha saltem præfente, sed tantum, Ite in domum matris vestræ. Tanquam si dixisset: Socrus vestra sum modo, cuius erga nurus non est naturalis ille affectus, qui a matris esse consuevit, etsi magnus hodie sit erga vos. At quia naturalis nō est, sed aduēticius, fortè imminuetur aut a bolebitur. Vos proinde recurrite

te ad matres, quæ vos naturaliter amant, & de quarum affectibus non est quod vt labente tempore fugere vereamini.

Quæ elevata voce flere cœperunt, & dicere: Tecum pergemus ad populū tuum. Hæc ciulatio, hic fletus, & ad comitandum nuruū alacritas mutuæ conuersationis ipsarum cum focru moderationem testatur. Nisi enim amauissent focrum, non ad eò prosequerentur. Amare autem non poterant tam vehementer, si illa morosior æquo fuisset: sed etsi non amari ab illa sensissent, non se ita officiosas præberent: cum soleant nurus de socrus moribus quæri. Vtinam apud Christianos hoc tempore (nam illæ infideles dum erant quæ tam amicè afficiebantur socrui) tanta esset filiorum saltem in parentes pietas & obserua-

tio. Utinam, aio, parētibus in terram sanctam, id est, cœlum, pia conuersatione contendētibus, liberi animosi dicāt, vobiscum pergemus ad populum vestrum: non vestrum solorum cœli futura est gloria, nostra quoque erit.

Quibus illa respondit, reuertimini filia mea. Cur venitis mecum? Num ultra habeo filios in utero meo, vt viros ex me sperare possitis? Reuertimini filia mea, & abite: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali. Etiam si possem hac nocte concipere & parere filios, si eos expectare velitis donec crescāt & annos pubertatis impleant, antè eritis vetulæ quàm nubatis. Nolite filia mea facere hoc: quia vestra angustia me magis premit: & egressa est manus domini contra me. Coniectabat (vt videtur) Noëmi quod erat, præsertim in Orpha, sperare

rare se nurus alteros ex ipsa sponso habituras, ac propterea ipsam sequi. Audierant quippe referentes ipsam maritōsque suos id Iudæorum lege caueri, vt mulieris, cuius prior vir absque liberis mortuus esset, frater mortui coniux fieret ad suscitādā prolem, quæ fratri defuncto nuncuparetur, ne ille omnino sine prole (quod probrosum quodammodo coniugatis putabatur) fuisse diceretur. Proinde ne ea spe se comitētur, qua essent deludendæ, iterum ad abitionem hortatur: non omnino ita, vt nolit profelytas fieri: sed vt ne hac incitæ expectatione, Iudæis se coniungant. Si cui enim placet piū aliquod religiosūque viuēdi genus, ob pietatem modò obire debet, non etiā ob temporarias commoditates, diuitias inquam vel honores, quos solet illa

Act. 8.

commites habere. Alioquin non sit futurus Simoni illi Samaritato dissimilis, qui cum cerneret Christianos omnigena miracula edere, baptismum accepit, pecuniam obtulit, videlicet ut edendorum signorum facultatem acciperet, qua magis magisque honoraretur à plebe, & opibus abundaret. Sed quid ab Apostolis audiit? Pecunia tua tecum sit in perditionem. Sic Apostolus Paulus quosdam pseudo-christianos insectatur epistola ad Galatas, qui volentes placere in carne, cogebant legem seruare, quam ipsi custodiebant, qui id tantum facerent, ut in Galatarum carne, id est, carnali discipulatu gloriarentur, non ob hæc Euangelium subeundum. Tantum pietatis causa sacri piique Christianismi ritus suscipiendi sunt. Nō querendus episcopatus ut domineris in cleris,

Gal. 6.

cleris, sed ut forma gregis fias ex animo. Non petendæ monasteriorum præfecturæ, ut diteris: sed ut bene viuas ipse, sisque monachis doctrina & exemplo autor bene viuendi. Cæterum quod addidit, vestra angustia me magis premit: vel ad incontinentiæ prurientis molestias, quas illæ adhuc iuuenes passuræ essent expectando: vel ad inopiam quam secum essent toleraturæ, referendum. Si sequamur allegoricum sensum: Noëmi Synagogam significabit, quæ cum Orpha & Ruth, id est, Ecclesia Christiana, venit ex gentibus. Merito autem se senectute confectam dixit, ineptamque vinculo coniugali, nec ultra habituram in utero filios. Quippe scriptum est: Lætare sterilis quæ non paris, erûpe & clama quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quam

1. Pet. 5.

Esa. 54.

eius quæ habet virum: Quæ verba de Ecclesia Christiana Apostolus Paulus interpretatur in ea quæ ad Galatas est epistola, indicans fœcunditatem matris Iudaicæ Gentilitatis sterilitati tribuendam. Id hodie visitur, Synagoga Iudæorum nullos Christo parturit, Gentiû Ecclesia adhuc, sed non quantum olim, sponso suo Christo fœcunda est. Quod adiecit. Si possem hac nocte concipere & parere filios, si eos expectare velitis, donec crescât & annos pubertatis impleât, antè eritis vetulæ quàm nubatis. Innuunt non sperandum ex gēte Iudæorum alium, qui Ecclesiæ sponso futurus sit: quippe habet immortalem & æternum. Quo arguitur Iudæorum error, qui adhuc expectât suum *ἡλαμυλιον* id est, Christum. Deinde cum dicit, antè eritis vetulæ, quàm nubatis,

tis, indicat saltè in ætate iam defecta, id est, in seculi fine fieri posse, vt Synagoga Christo nubat: quod futurû pollicetur Apostolus in epistola ad Romanos: Nolo vos, inquit, ignorare mysterium hoc, vt non sitis vobisipfis sapientes: quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret, sicut scriptû est: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem à Iacob.

Eleuata igitur voce, rursum flere ceperunt. Orpha osculata est socrum ac reuersa est. Ruth adhesit socru suæ. Aegrè nos prauis deserunt habitus, cum instituerimus rectè viuere. Eleuat sensualitas vocem, reclamatione & apertè reluctatur, flet: denique nullo signo nõ indicat se abire. Quam dissensionem quis melius explicuit, quàm ipse Apo-

Rom. 7. stolus Paulus in ea epistola quã scripsit ad Romanos: Scio, inquit ille, quòd non habitat in me, hoc est in carne mea (corrupta) bonum. Nam velle adiacet mihi, perficere autẽ (in ea) non inuenio. Cõdelector legi Dei secundum interiorem hominem. video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in legem peccati, quæ est in membris meis. Ita vt exclamet: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore noctis huius? Quasi dicat: Eiulant nurus Orpha & Ruth, flent, & lachrymis suis velut impia quadam pietate me detinent: quid acturus sum? Sed constantia opus est. Semper dicendum: Reruertimini filiæ meæ: nolite facere hoc. Aliquid promouenti, aut abibunt, aut demutabũtur. Orpha enim osculata est socrum

crum, & reuersa est. Ruth adhæsit socru suæ. Bene autem Orpha, quæ ceruicosa, id est superba, interpretatur reuersa est, socru dimissa: quia vix de superbo videas humilẽ fieri. Cætera enim vitia domari possunt, superbia disciplinam non admittit: In superbia, qua lapsus est cacodemon permanet: & Adam iustitia suo vitio spoliatus, percontate domino, *Gen. 3.* culpam transfert in vxorem. Ruth id est satiata, adhæsit socru, videlicet temperantiæ lege regenda.

Cui dixit Noëmi: En reuersa est cognata tua ad populum suum & ad deos suos, vade cum ea. Constantio est periculum de more facientis: nunt ex animo socrũ sequeretur ad Iudeos discedentẽ, nõ abiectio prosequẽtis. Id quod vel ex sermonis, quo Noëmi ad Ruth vsa est, tropo coniiicere licet.

En inquit, cognata tua reuerfa est ad populum suum, & deos suos. Si indignam Ruth iudicasset quæ socrum sequeretur, aut Iudæa fieret è gentili, dixisset: Cognata tua abiit ad populū tuum & ad deos tuos: vtraque enim Moabitis erat genere, & eandem idolorum superstitionem didicerat. At velut iam illam eximens moabitico genere & deorum cultu, suum, suōsque dixit, de Orpha loquēs: vt innueret ad huiuscemodi Ruth in posterū non attinere. Aptè autem Orpha Ruth cognata fuisse dicitur, id est, superbia fatietati & ebrietati. Solet enim vinum vel pauperrimis fiduciā sui addere, & aliorum contemptum: ita vt quibus vix est quo dimensum soluant, mera talenta loquantur, & c.

Quæ respondit: ne aduerseris mihi, & relinquam te & abeam. Quocūque enim

perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus: & deus tuus, deus meus. Quæ te terra moriētem suscepit, in ea moriar, ibiq; accipiam locum sepulturæ. Hæc mihi faciat deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separauerit. Ruth iam non vt ebria, sed sobria loquitur. Ne aduerseris mihi (inquit) vt relinquam te & abeam. Quasi dicat: Non locata sum olim filio tuo, vt aliquādo mihi hostis fieres, aut ego tibi: cur ipsa vis esse? Eris autem si me cogas te relinquere, vt ad meos abeam, apud quos deserto vero deo, idola cultura sum. Ne igitur mihi aduerseris, né ve obstes votis meis: quæ destinatò sequi te ipsam institui. Ne dixeris mihi procul tibi esse migrandum, quocumque perrexeris, pergam. Nec mihi nuptias obiice, quæ me à te diuellerent.

rent. Si nubam, id ita fiet, ut ubi mora
 ta fueris, & ego pariter moratura sim
 Vir, inquam meus erit, qui te velit
 præsentē. Populus meus, apud quem
 educata sum, fateor, diuersos ritus
 habet ab iis quos tuus seruat popu-
 lus: At efficiā ut paulatim dediscam
 patrios mores, vestrosque imbibam,
 ut populus tuus sit populus meus.
 Quin & respuo, abiicio, abominor
 deos meos, ut deus tuus sit deus meus.
 Quænam maiora fidēque digniora
 cupias charitatis argumēta? Extrema
 ni fallor, amicitia humanæ linea est,
 cum ne violetur necessitudo, Deus
 pro deo mutatur, religio religione,
 id ego factura sum. Denique si iure-
 iurando opus est, hæc mihi faciat do-
 minus, & hæc addat, si non sola mors
 me à te separauerit. More antiquorū
 iurat, qui verbis conceptis iurare cō-
 sue-

fueuerant. Cæterum quod ad tropo-
 logicum sensum attinet, exemplo
 Ruth docetur iuuentus constanter
 adhærere senibus prudentia prædi-
 tis, nullaque occasione senectutem
 procul relinquere, ex qua prudentia
 discitur. Quippe ita scriptum est: In *Eccle. 6.*
 multitudine presbyterorum pruden-
 tium sta, & sapientiæ illorum ex cor-
 de coniungere, ut omnem narratio-
 nem Dei possis audire, & prouerbia
 laudis nō effugiant à te. Simul & ob-
 sistendum fortiter malesuadis sugge-
 stionibus, ac malorum incertoribus,
 ut Deum nō offendamus. Secundum
 allegoriam indicatur, quòd Ecclesia
 quæ Euangelio fruitur, legem nihilo-
 minus sequitur quocumque perrexe-
 rit: quia non venit Christus dominus
 legē soluere, sed adimplere. Est enim
 Euangelium rota in medio rotæ Mo-
 D

saicæ legis, id est, breue compendiu
eorum, quæ variè tum sacrificiis, tum
figuris aliis significabantur in lege.
Nec dissonât Euâgeliũ & lex Moscos
aliter, quàm quomodo figura & ve-
ritas, prædictio future, & res præsens.
Aliter ita accipi hæc verba possunt.
Ne aduerferis mihi vt relinquam te,
& abeam: vt verba sint subditorum
obtestantium Ecclesiæ præpositos, vt
ne ipsis seuiore autoritate sua ad-
uerferentur, cogentes ^{suos} fulmini-
bus, siue (quas vocant) excommuni-
cationibus & anathematis, alioqui
(si quis bene & legitimè vtatur) iustis
& verendis, à Deo & Ecclesia secede-
re, & Diabolo coniungi.

*Videns ergo Noëmi quòd obstinato a-
nimo Ruth decreuisset secum pergere, ad-
uerfari noluit, nec ad suos vltra reditum
persuadere. Vnde apparet tentatione
fuisse*

fuisse quæ egit hætenus Noëmi cum
nuribus suis, non consilium aut ex-
hortatione. Dubitabat enim illa, vtrũ
animo bono firmoque se sequeren-
tur, an naturali tantum pietate qua-
dam erga socrum, & reuerentia, quæ
apud mortales non sine plurima est
laude. Cæterum vt fixam Ruth sensit
in sententia, tum desit experiri, insti-
gando vt suos repeteret.

*Profectæq; sunt simul, & venerunt in
Bethleem. Quibus urbem ingressis, velox
apud cunctos fama percrebruit. Dicebant-
que mulieres: hæc est illa Noëmi? In He-
bræo non est mulieres, sed tantum di-
cebant: Num hæc est Noëmi? Quid
ad mysteriũ aptius est, Noëmi Rúth-
que vix-dum urbem ingressis, rumo-
re aspersa est tota ciuitas, quo indi-
catur nomine olim honesto ac bono
fuisse Noëmi apud suos. Non enim*

ita solliciti sumus de reditu perditorum & malorum, sitque probabile quod Elimelech (vt initiò ex Hieronymo diximus) virum iustum legisq; diuinæ zeloten fuisse. Eapropter memores Bethlemitæ virtutum ac probitatis illius, totiúsque familiæ suæ, cum rediisset Noëmi ipsius vxor, repente cognitum est passim ab omnibus rediisse illam cupiētibus. Quod ergo dicūt: Num est illa Noëmi: non ita accipiēdum quasi per ludibrium dictum sit, vt Hebræorum quidam interpretantur: sed vt gratulatio sit congruens ei quod in Euangelio legim⁹: videlicet regresso Afoto patrifamiliâs filio adolescente, conuenisse familiam, epulum celebrasse, adhibitaque symphonia, choros egisse: ad innuendum quantum gaudium sit angelis in cœlo super vno peccatore

Luc. 5.

Luc. 5.

pœnitentiam agēte. Ex hoc loco videmus prouentū pietatis: honestum nomen cōciliat, amicos facit, seruātque vtendos bene tēpori: cum è contrario vitia famam nostram inquinare soleāt (vt Magdalenæ quandiu luxui seruiit) & hostes parare, suorumque tandem desertionem.

Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi, id est pulchram, sed vocate me Mara, id est amarā: quia amaritudine repleuit me dominus. Interprēs adiecit nominum Noëmi & Mara interpretationes, cū non sint in Hebraica litera: ~~vel certe in margine posita essent, librarius inseruit literæ.~~ Vt cumque sit, nihil officit. Vetat Noëmi se hoc nomine vocari, sed magis conueniēte: idque mysterio. Iam enim ad Christum conuersis non sedet corporeis secularibusque titulis commendari, sed ser-

uitutis vocabulo. Ita se Apostolus
Rom. I. Paulus commendat quibus scribit:
 hoc modo reliqui domini Apostoli.
 Nemo ergo iã optet se vocari Noemi,
 id est pulchram, forma inquam
 corporis, seculari vi aliqua facultate
 valentem: sed optet re vera nuncu-
 pari se amaram, id est, poenitentem:
 quia suos amaritudine repleuit do-
 minus, cum initio prædicationis di-
Math. 3. xit: Poenitentiam agite, appropinquit
 enim in vos regnum Dei. Scilicet ve-
 rò decet eum qui è furca beneficio
 ereptus est, repete nobilitatem suam
 iactare, qua suo scelere fuerat iure
 spoliatus, & gloriosos iam captare
 titulos, qui paulo ante furcifer dice-
 batur? Quippe quidè aliud ad Chri-
 stum ceteramve pietatem conuerti,
 quam à diaboli furcis eripi. cur pro-
 inde furciferi nomen iterum quaeritur

ritur? Dicã quod sentio. Tribus ver-
 bis explicuit Noemi quid de seipſis
 Christianis sentiendum sit, nimirum
 quod etsi quod debueret facere, fece-
 rint, dicant: Serui inutiles sumus. In-
 terim mirè congruunt hæc assumptæ
 de Aſoto parabolæ. Is enim cum esset
 in filium à patre piissimo recipien-
 dus, humiliter de se sentiens, decreue-
 rat hoc ad patrè dicere: fac me sicut
 vnum ex mercenariis: ideo ne me di-
 cas filium, iam enim non sum dignus
 qui sic vocer.

*Egressa sum plena, & vacuã reduxit
 me dominus. Cur ergo vocatis me Noemi,
 quam dominus humiliavit & afflixit
 omnipotens? Hæc tam sunt apta Euan-
 gelio, vt penè videar legere Euan-
 gelium ipsum. Quid enim aliud est: E-
 gressa sum plena, ab eo quod de Aſo
 scriptum est: dixit adolescentior*

Zuc. 5.

filius patri: Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et diuisit illis substantiam. Patrem ne putas adeò inopem, vt multa petenti filio partiri nequiuert? Gloria & diuitiæ in domo eius, ita vt mercenarij abundant panibus: quãto magis est quod filiis diuidatur? Quod autẽ ait: Vacuã reduxit me dominus: An non congruit cũ illo quod de Afoto subiicitur? Et postquam omnia consummasset, facta est fames in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit: & adhæsit vni ciuium regionis illius. Et misit illum in villam suam vt pasceret porcos, & cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, Et nemo illi dabat. Reuera abeuntes patres nostri ad culturam deorũ falsorum, deo vero relicto, egressi sunt pleni, hætenus diuino fauore

uore & gratia. Sed mox facti inopes, vtpote quibus dii pauperrimi, quos colebant, nihil veri boni conferebãt, tandem vocante Deo, rediere vacui tunc quidem, mox ditandi. Porro fatens Noemi vitium suum, prudenter dixit: Egressa sum plena, id est quãdiu in Bethleẽ cũ domino fui, abundaui: non enim ille finit suos egere. Indicans autẽ reditus sui Deum autorem esse, addidit: Vacuam reduxit me dominus. Quasi dicat. Cũ iã non mihi esset, quo me alerem, cùm nõ essent alii qui suppeditarẽt, cùm reliqui amicorum me desererent, à quibus ali me speraueram. Denique cùm deessent qui abire consulerent, aut profectiois sumptũ suggererẽt, reduxit me dominus. Non cogitabã, inquam, de reditu: Nemo aliorũ hominum de me erat sollicitus, cùm do

minus mei curâ suscepit & reduxit. Consonant hæc Apostolo Paulo in epistola ad Romanos. Cōmēdat deus charitatē suā in nobis, quoniā cū adhuc peccatores essem⁹ secūdū tēpus, Christus pro nobis mortuus est. Proinde meritò addidit: Cur ergo vocatis me Noemi, id est pulchram, quam dominus humiliavit, & afflixit omnipotēs? Id est cur volūt Christiani vocari Rabbi, magistri, & domini, cū illis vnus sit magister Christus in cœlo: & etiam vncti sint baptisate ad poenitentiam? Non est nostrum vocari Noëmi, gloriari in diuitiis & honoribus huius seculi. Quid enim habemus, quod non accepimus à Deo? Christiani initio colentes, teste Philone, nuncupabantur. Interim non vetantur vocari his nominibus, qui digni sunt, vetantur illa ambire.

Venit

Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ, ac reuersa est in Bethleem, quando primum hordea metebantur. Docet nos hic reditus, vt si nō possumus omnino reparare per poenitentiam quæ collapsa sunt (difficilè id est plusculis prorsus iustitiæ gradui restitui à quo sunt prolapsi) saltem aliunde repēdamus. Amiserat virum & filios Noëmi: quos cū nequiret reducere, & populo suo restituere, saltem pro tribus domini filiis vnā peregrinā aliorūque deorum alumnam, Deo conquisiuit. Adduxit è terra Moab vnā ex Christi matribus. Quo modo nos quoque ita resipiscere conuenit, vt in fidem mutatæ vitæ non solum instituamus rectè agere, verum etiā aliquid, quo nos ipsi plectamus ac castigemus, est à nobis ipsis adden

dum. Trahenda Ruth in Bethleem, id est caro ad spiritum. Posthac conandum, ut si verè nos anteaetæ vitæ poenituit, caro ad subiectionem spiritus redigatur. Quin si fieri potest, agendum docendo, viuendo, ut Barbari, Turcæ (aio) & Iudæi, Christi Euāgeliū amplectantur. Sic est Sara Abrahæ ab Abimelech restituta cū fœnore, ouibus, bobus, feruísque, & ancillis & pecunia. Sic voluit Deus libertati restitui, & in Palestinam redire filios Israel, acceptis vestibibus, vasísq; argenteis & aureis Aegyptiorum. Sic Philistini arcam domini raptam in bello, id est conscientiam violatam, remisere in plauastro nouo, quod vacis fœtis trahebatur cum anis aureis quinque. Ani autem (qui fœdissimæ sunt animalium partes) auræi fiunt, cū quod indecorum erat, in vitæ nostræ

Gene. 20.
Exod. 12.
I. Reg. 6.

nostræ ratione, resipiscendo ita castigatur, ut Deo probetur, & placeat proximo. Sic poenitens David, protestatus est: Redde mihi lætitiā salutis tui, & spiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Sic denique Zachæus ad Christum conuersus: Ecce, inquit, dimidiū bonorum meorum domine, do pauperibus. Et si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplū. Id agere, est secum Ruth in Bethleem ducere. At id aduertendum obiter est, quòd rediit Noem cum hordea meterentur. Et si illud videatur dictum ob consequentiam eorū quæ post subiiciuntur, satisque intelligā hordei nomine omne fatigenus significari, quo homines ad panem faciendum vtuntur: quæro tamen mysterium. Messis tempore re-

Psal. 50.
Luc. 19.

dit Noëmi, quando cibi solent minoris ducēdi, & promptius est sibi comparare quàm alia tēpestate: sic ad vbertatē nos vocat per pœnitentiā domin^o. De hac messe loquebatur Christus, cū dicebat: Leuate oculos vestros, & videte, quia regiones iam albæ sunt ad messē. Et post pauca: Ego misi vos metere quod non laborastis. De eadem & illud: Messis quidem multa, operarii pauci. Rogate &c. Nam Apostolos metere, nihil aliud est quàm ad pœnitentiam cohortari. Id enim est Euangeliū prædicare. Messis ergo est quoties pœnitētia agitur, & ea Messis, qua etiam triticum tritatur, vt granū purum remaneat, paleæ seorsum ponantur, vel hīc per nos cōburendæ, vel igne purgatorio post mortem. Non enim ita separantur paleæ à granis, vt omnino

nin^o proiiciantur ex area. In angulo sepositæ sunt, arsuræ cum nobis, vt deo videbitur. Noëmi suorum plausu accepta est, non statim pristino honori quem habuerat (quod ad seculares attinet dignitates) restituta. Egit, alitque, priusquam eò pertingeret: vt intelligeremus non omnibus remitti totam pœnā per pœnitentiam, quibus tota condonata est culpa: cuius figura in Absalone præcessit, qui Ioab patrocini^o è Gessur reuocatus, patrique reconciliatus, iussus est manere in domo sua, & nondum videre faciem patris David. Alioqui si ad Deum conuersi, vt culpæ, ita & pœnæ veniam referimus, cur nos postea ille punit iam innocētes? Cur nō repente sedat bella, famem, morbos, cæterafque afflictiones, vt primū ipsi reconciliati simus, si simul cum culpa tota quoque pœna remittitur?

Ioan. 4.

Luc. 10.

COMMENTARIA
M Y S T I C A

EXPOSITIO PRIMI

huius capituli.

Videtur mihi allegoricè naturæ humanæ status tum la-
bētis, tum surgentis descri-
bi hoc capitulo : quod velim citra
vllius reprehensionem à me dictum
esse intelligi. Congruere enim mihi
videntur ad hanc sententiam tum
rerum nomina, tum res ipsæ. Elime-
lech Deus meus rex interpretatur,
Noemi pulchra, Mahalon chorus:
Chelion cōsummatus siue perfectus,
aut totus columbinus: Moab, de pa-
tre: Bethlehem domus panis, vel do-
mus belli : Ephrata, vbertas : Orpha,
ceruicosa, vel denudatio oris : Ruth
saturata vel inebriata. Per Ephratam
quid aptius denotetur quàm Paradi-

sus

sus terrestris, in quo primi homines
collocati sunt : vbi omnigena abun-
dātia ita erat, vt nihil desiderare pos-
sent, quod abesset? Quem locum præ-
terea & Bethleem significat, id est do-
mus panis, cuius appellatione in scri-
pturis sanctis id omne significatur,
cuius vsus ad hominis vitā necessa-
rius est. Aut (si placet interpretari)
Bethlehem domum belli, accōmo-
datissimum erit. Domum enim belli
dicimus, non vbi bellum ipsum agi-
tur, sed vbi seruantur, quæ ad geren-
dum vel propulsandum bellum sunt
necessaria. Ecquæ verò arma deficie-
bant eo in loco primos homines ad
profligandum hostem? profectò nul-
la. fuerit proinde paradysus ille ter-
restris siue Ephrata, siue Bethlehem,
quo loco collocati sunt Elimelech,
Noëmi, Mahalon, & Cheliō, aliquan-

E

tulo tēpore: id est Adam, & Eua initio tales quales hæc nomina significāt. Amabāt, timebāntque & colebāt Deū, qui illis Deus erat & rex solus: quod Elimelech denotat. Erant Noē mi, id est pulcherrimi, siue spectetur corpus, siue animus: utpote quos sol⁹ Deus molitus fuerat, qui cū solus res cōdit, pulcherrimas solet efficere. Animos ornabat, cū originali iustitia omniū rerū cognitio & omne genus virtutum: corpus, singularis illa harmonia consensusque mēbrorum cum rationis arbitrio: quies earū partium honestissima, quæ hodie, quia turpiter rebellant, diligenter occultantur. Denique quod hodie in corpore existimamus inhonestum, tum honestissimum fuit, ut & aliquando futurum est, receptis corporibus in resurrectione generali. Gaudium habebant

bebāt (si voluissent) imperturbabile, quod Mahalon: & perfecti erāt diuinis donis, quod Cheliō significabat. Sed quid? in diebus quando Iudices iudicabant. Facta est fames. Inuasit primos illos homines appetitio fructus vetiti, passique sunt à serpēte seduci. Victi enormi desiderio, egressi sunt spiritualem prius Ephratam, ut peregrinarentur in Moab, id est in regionem carnalis voluptatis. Moab enim ideo ita nominatur, quod execranda filiæ voluptate, de patre genitus sit. Fuit enim Moab filius filiæ maioris Loth, cuius historia texitur in libro Geneseos, capite decimonono. Postea autem & de Ephrata corporali, id est de paradiso terrestri profligati sunt, ut peregrinarentur in terra, victuri ærumnosè & asperè. Id autem accidit cū nōdum tyranni es-

sent, nondum Reges violenter imperarent mortalibus, sed Deus ex æquo iudicaret. Quid accidit postea? mutauere peregrini isti nomina, dictusque est iam non Elimelech, sed homo rex meus nolentis & inimici, idque merito, vt qui Deo sponte parere noluerat, coactus seruiret mortali. Pro Noëmi rugosa & foeda dici meruit: pro Mahalon luctus, & pro Chelion corruptus & imperfectus dicti sunt. Nec id tantum mors paulo post illos aggredi cœpit: qui si stetissent, non erant morituri, Elimelech mortuus est vir Noëmi: quem aliquanto postea sequuti sunt filij. Prius tamē vxores duxere alienigenas, id est peccatū addiderunt peccato, iuxta illud: Abyssus abyssum inuocat. Peccatum enim, ait Diuus Gregorius, suo scelere aliud attrahit. O infelices nuptiæ.

psal. 41.

Sed

Sed quid tandem? Sempér ne exulabit natura humana? Obliuiscetur mihi *psal. 76.* fereri Deus, & continebit in ira sua misericordias suas? Haudquaquam: ipse nouit figmentū nostrum, & scit *psal. 102.* quoniam puluis sumus. Proinde indicauit Noëmi in terra Moab reddituram se iis qui Ephratā incolebant, priorem vbertatem: rediret si vellet. Et id quidem per prophetas suos hominibus denuntiauit. Quapropter illi diuinitus incitati, statuere reuerti ad populum Dei, vt participes essent liberalitatis diuinæ. Quid autem sibi velit, quòd Noëmi nuribus secessum consuluerit, quòd Ruth sequuta sit, quòd tempore messis appulerit, quòd sui ciues congratulati sunt regressis, in commentario copiosè explicatum est.

E iii

Erat autem viro Elimelech consanguineus homo potens, & magnarum opum nomine Booz.

Hoc capite secundo assumptio & vocatio gentium ad Christum mysticè describitur: Cuius primus parès & autor generis fuit Adam, iustis de causis dictus Elimelech, velut in mystica expositione præcedentis capitis ostendimus. Hic consanguineum habuit hominem potentem & opulentem Christum de Adam sanguine, absque corruptelæ contagio vllò, opera spiritus sancti in virgine matre procreatum: Cui aliquando pater suus potentissimus rex & ditissimus, cuius est terra & plenitudo eius, dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Postula

Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem, & possessionem tuam terminos terræ. Fuisse quoque se potentem ipse profitetur, qui principem huius mundi alioqui fortissimum ligauerit, spoliauerit, & postremo eiecerit foras. Magnarum autem opum esse testis est Paulus, qui in eo scribit omnes thesauros sciëntiæ reconditos ad distribuendum postulantibus in fide & non hæsitantibus. Hæc præponuntur veluti ad faciendam Ecclesiæ spem, ne quod peregrina sit, vereatur: non periere omnes quorum sperare possit connubia. Quod ad litteram attinet hunc constat iudicem fuisse populi, velut antè diximus, siue Abessam aliàs diceretur, siue erat mononymus. Cæterum non videtur fuisse filius Salmonis, sed alius eiusce nuncupationis. Nam hic adhuc ido-

E iiii

neus generationi erat, cū annus ageretur post initiū principatus Iosuaë, quando Salmon de Rahab suscepit Booz, trecentessimus (teste Lirano) & vigesimus quintus, ac suprà. Fuit igitur (ait ille) tertius Booz nepos illius filij Salmonis. Nam, vt ille vult, tres, successione quadã, populo præfuerunt hoc dicti nomine: quorum hic vltimus fuerit.

Dixit autem Ruth Moabitidis ad socrū suam: Si iubes, vadam in agrum & colligam spicas quæ fugerint manus metentium, ubicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit. Vade filia mi. Abiit itaque, & colligebat spicas post terga metentium. Hinc Noëmi manifesta est paupertas, quæ in ordinem egentium ita redacta sit, vt ad transigendam vitam egeret collectis spicis, quas pauperibus relinquendas

quendas iubebat lex. Ipsa autem, siue potius æquè egestosa Ruth typus fuit Ecclesie, quæ ex Gentibus electa est. Quid enim tum illa habuit opū spiritualium? Non scientiam, cū in tenebris plusquam cymmeriis animi versaretur, vsque adeo vt ne lumine quidem naturali, quo Deus esse noscitur, vti videretur: quæ coleret idola pro vero Deo. Consumpserat in regione lōginqua vniuersas facultates, viuendo luxuriosè. Nihil residui sibi fecerat præter famem, qua hortatrice tandem rediit ad patrem. Eam famem tam necessariam illi per prophetam pater promiserat: Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem. Et alibi, Ecce dies veniunt, dicit dominus, & emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ,

psal. 58.

Amos. 8.

sed audiendi verbum Dei: quod hic per spicas significatur. Vt enim nisi diligenter excussis & secretis paleis, grano, quod tegebant, non potimur: ita nisi bene diligentérque verbum discussum sit, secernatúrque palea diligenter, non erit triticum quod putabitur esse, sed zizania. Sedulò terrenda versandáque scriptura, vt germanus cruatur sensus: ne quis putet statim omnibus obuium esse. Testis est Petrus in coapostoli Pauli epistolis difficilia quædam esse ad intelligendum: & ipsemet Paulus scribit, passim à quibusdam iactari de suis epistolis, Epistolæ graues sunt. Et alibi apertius indicans iam accusari ipsas obscuritatis. Quod si etiam operum est Euangelium nostrum (ait) in iis qui pereunt est opertū: in quibus Deus huius seculi (.i. seculi huius amor)

2. Pet. 3.

2. Cor. 10.

2. Cor. 4.

mor) excæcauit mentes infidelium. Itaq; initio inops Ecclesia è gentibus assumpta, nō continuò tota falce ple nōq; sinu metebat, sed colligebat spicas pauperum more, excutiens cum Thessalonicēsis & scrutās scripturas, num quę dicebātur, ita se haberēt

Quòd attinet ad literam, Solertia Moabitidis Ruth apparet qualis fuit in maioribus nostris ad Christū conuersis. Nequit esse otiosa: nec cū egeret, vult vel mendicare, vel furari quò viuat, vt quæ vegeta sit, yribusque valeat ad parandum victum. Videbatur intellexisse illud, quod longo pòst tempore dictum est: Qui non laborat, nō manducet. Ni-^{2. Thess. 3.} hil interim dictum sit in eorum contumeliam qui mendicitatis piam regulam professi sunt. Alioquin Apostolorum princeps, & alii Apostoli,

1. Cor. 9.

qui, teste Paulo, sorores mulierculas circumducebant: debuere potius manibus suis victum sibi parare, quàm prædicationi operã dare. Id ita non est. Ergo qui disseminando Euangelio orationique vacant (velut sunt ii de quibus mox diximus) satis operantur, admodumque, si quod instituire perficiant. Rursus etsi cupiat laborare Ruth, id iniussu focrus non audet tentare, quare veniam eius rei petit: videlicet indicans ne colligendas quidem verbi Dei spicas esse matre Ecclesiæ inconsulta: ut quæ norit, qui legere, quid, quo in agro, & quo tẽpore debeant. Quæritur apud Prophetã dominus de spicatoribus istis, qui temerè colligebant & spargebant in populum. Non mittebam, ait, prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi propheta-

Hiero. 23.

bant. Id si hoc tempore homines intelligerent, non tam propensi essent ad tractãdas sacras literas tam temerariè, nec tam præproperi ad docendam plebem, quæ ipsi nõ intelligunt: præsertim dehortante ab isto ausu Apostolo Iacobo, qui Nolite (ait) fratres mei plures magistri fieri, sciètes quòd maius iudiciũ sumitis. Postremò in eò Ruth quàm modesta esset indicavit, quòd professa est se, nemini, in cuius agro collectura esset, incommodaturam aut læsuram. Dicit enim ibi tantum lecturam se, vbi clementem patrem familiãs nacta esset, alioquin inuito domino ac vetante, & si id per legem pauperibus ac peregrinis permissum sit, nõ tamen collecturam. Quàm pulchra primordia Ecclesiæ è Gentibus electæ, quàm diuersa ab exitu quẽ hoc tempore vi-

Iacob. 3

Leuit. 23.]

detur quærere.

Accidit autem vt ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem: dixitque messoribus, Dominus vobiscum. Qui responderunt ei, benedicat tibi dominus. Dixitq; Booz iuueni qui messoribus præerat. Cuius est hæc puella? Cui respondit. Hæc est Moabitidis, quæ venit cum Noëmi de regione Moabitide, & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane usque nunc stat in agro, & nec ad momentũ quidem domũ reuersa est.

Multa hinc penitus insipientibus occurrunt, haud obiter differenda. Non est vanum quod accidisse dicitur ager ille dominũ habuisse Booz, ipsũque salutasse messorum, & refutatum fuisse, rogasse de puella, cuius in laborando sollicitudo à famulis do-

mino exposita sit, vt quæ cibum non caperet ante vesperam, ne quam iacturam faceret operæ suæ. Quod accidisse dicitur, ad eum referri nõ potest, à quo nihil casu fortunave fit, sed eterno omnia consilio. Homini- bus accidunt res, qui sæpius ex euen- tu de rebus decernunt, nõ Deo. Itaque Ruth accidit vt venisset in agrũ spicilegium factura, cuius dominus es- set Booz. Non accidit Booz vt ager ipsius esset, aut mulier legeret. Et aptè, meo quidem iudicio, ipsã Ruth id accidisse dicitur, quæ Gentium ec- clesiã præsignauit: quia nihil minus quærentibus aut sperantibus genti- bus cõtiguit vocari à Christo, vt ex ip- sis Ecclesiam suam constitueret. Di- xit enim Apostolus Paulus: Cùm ad- Rom. 5. huc peccatores essemus secundũ tem- pus, Christus pro nobis mortuus est.

Quomodo enim quærebāt, qui oblatō ita aduersabantur, vt interficerent offerentes? Rectè itaque dictum est, accidit, & reuera faustè feliciterque nobis Gentibus accidit, vt vbi metebāt Iudei, spicas legeremus: quia dedignantibus illis tandem metere, nos pro illis messorum facti sumus, post quos in fine seculi spicas ipsi collecturi sunt. Ita enim dixit Apostolus: Vbi plenitudo gentium intrauerit, omnis Israël saluus fiet. Denique quòd Booz de Bethlehem in agrum venit, quid aliud sibi vult, quàm quòd de cœlo, vbi abundant famuli panibus, venit filius Dei visitaturus, redemptionemque facturus plebis suæ. Quod autè salutauit messorum, dicens: dominus vobiscum, id omnino est quod Euangelista scribit, nato domino assistisse angelum cum multitudi-

tudine militiæ cœlestis pastoribus ouium vigilantibus super gregem suū, & monuisse vt inuiseret, his verbis vsus: nolite timere. Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum inuenietis infantē panis inuolutum, positum in præsepio, id est dominus est vobiscū. Cui messorum suam reddidēre salutem, cum pastores visse secum domino suo, reuersi sunt glorificantes & laudantes deum in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos. Quod verò mox rogauit, Quæ est hæc puella: & quæ esset indicatū est: mire congruit cū illo quod alius Euangelista dicit: nato seruatore pro-

Matth. 2.

perasse Bethlehem ab oriēte Magos

Rom. II.

Luc. I.

Luc. 2.

vt adorarent ipsum, & quæsisse, Vbi est qui natus est, Rex Iudæorū? Tum eum nouit Booz Gentilē populū cupere spicas legere, quæ de plena Iudæorum manu deciderent. Alioquin cur tam procul venissent? Habet autē mysteriū suū quod Ruth, id est. Gentilis populū, foris in agro repertus est. Id recordari facit eius parabolæ quæ est apud Lucā, vbi legimus quod cum ad conuiuiū recusassent in tempore venire qui inuitati fuerant, excusarētur omnes, alij per nuptias, alij per villā emptā, reliqui per iuga bouū experiunda: tandem famulo dominus conuiuii præceperit, vt exiret in vias & sepes, & compellerent intrare, vt impleretur domus sua. Certè nos ex gentibus vocati, vias infidebamur & sepes, agrestes eramus, & omnis boni notio-

ne

ne priuati. Illuc tamen nos dominus inuisit, vt in domū Ecclesiæ suæ reciperemur. Vnum tamē videtur non prætermittendum: quod vbi æditio nostra habet, Et nec ad momentum quidem domū reuersa est, Hebræi legunt hodie, excepta modica sessione eius in tugurio. Quæ lectio si proba est, forsitan indicat tantisper remoratos Gentiles in tugurio philosophiæ naturalis, ne promptissimè Euangelij simplicē prædicationem ausculturēt. Apostolus enim dixit: Gre-

I. Corin. 1.

Et ait Booz ad Ruth. Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco, sed iungere puellis meis, & vbi messuerint, sequere. Man-

davi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi. Sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas & bibe aquas, de quibus & pueri mei bibunt. Quàm blâde consanguineus affini suæ, princeps subiectæ, diues pauperi loquitur! Peregrina erat & alienigena, filiam tamen nominat. Audi, inquit ille, consilium meum filia, modò cape auxilium tibi profuturum. Nondum notus sum tibi planè, & cùm planè amicus sum tibi. O benignitatem Dei quam Booz præfiguravit! Ne vadas in alterum agrum ad colligendum. Ad contumeliã accepturus sum, si relicto meo agro, aliò concesseris, præsertim omni tibi ad manendum illecebra proposita. Ager domini Ecclesia catholica est, quam hætenus Romanam diximus, cui veri ac legitimi Petri successores præfuere. Ager domini est Apostoli-

ca

ca fides. Ager domini est scriptura sacra. Cauendum vt Ecclesiæ orthodoxæ iugum excutiamus, vt alteri Ecclesiæ, quæ Ecclesia non est, sed Synagoga satanæ, nos subdamus. Alibi quàm in Romana Ecclesia, neque verè metitur, neque colliguntur spicæ. Cauendum item, vt ne in Lutheri cæterorumque hæreticorū agros collecteamus: vbi species quidem tritici, si oculis modò sit fides, pulcherrima est: at cùm tritatur, mera exit zizania. Auferunt Lutherani alimoniam Christianis, id est augustissimum Eucharistiæ sacramentum: quomodo pascere in agro spicas legentè? Cauendum denique vt in alia scriptura quàm in sacra spicæ legantur. Quid enim profunt ad animi vitã scripta nefanda lasciuorum poetarum, tum Latinorum, tum vernaculorū? Quo

F iii

nobis lectio Alchorani, legísq; Mahumeticæ: In eo agro nec metendum nec legendum: nili fortè prouectioribus, iisdè piis, vt refutare valeãt istorum librorum vanitates. In summa, non recedendum ab hoc loco & gradu, quo nos per baptismũ constituit dominus. Tentent nos quantum uolent hæretici, illiciant, minentur, affligant licet, non recedamus à loco orthodoxæ fidei, in qua per Dei gratiã stamus. Iugamur puellis Booz, id est Christi domini: quocunque illè loco messuerint, nos sequamur. Puellarũ nomine simplices Christiani significantur, qui libenter obsecundant iubenti patrisfamiliãs, & rerum perfectam notitiam sibi non arrogant, credunt autem facilè bene monentibus. Isthuc nos vocabat Christus, cum diceret: Estote prudẽtes sicut serpentes

Matth. 10.

&

& simplices sicut colũbæ. Et Paulus: non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Hos inquam, sequamur, vt tuti simus: quia qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Mandauerat quoque dominus pueris, id est discipulis suis, ne molesti essent ad se accedentibus. Primo quidẽ exemplo suo, qui prohibentes ad se venire paruulos, increpauerat Apostolos. Deinde cum iisdem de primatu altercantibus, dixerat: Scitis quia Reges Gentium dominantur eorum, id est vi, auctoritatẽque iniqua vtuntur in subditos: non sic erit inter vos. At nunc præpostera omnia. Ministri, qui, cũ alioqui indigni essent, ad functiones summas euecti sunt, se digniores penè suffocant (vt de quodam ipsorum simili in Euãgelio legimus) & inclemen-

Roma. 12.

Prover. 10

Marc. 10.

Matth. 20,

excedit

modum un-

tra p. & cetera

Matth. 23,

ter attrectant. Vix hodie passim iniquiores dominos ferunt Christiani, quàm Episcopos, abbates, aut etiã curiones ipsos. Videntur huiuscemodi velle Paulũ mendacii coarguere, qui dixit datam ipsis potestatem in ædificationem, non in destructionem. Ingens certè diligentique expensione digna, domini sententia, dicentis: Mandavi pueris meis, vt nemo molestus sit tibi. Cùm itaque bifariam fratri molestos esse nos contingat, lædendo, & opem negando: Cõtra domini sui mandatũ ministri faciunt, qui suo ipsi verbo, exemplo, aut etiam opere lædunt: Et quod debent præsidium opemque non ferunt. Qui enim non iuuat cum potuit, læsit: quantomagis qui debuit? Quanquam ad omnes nos, nedum ad prælatos, id mandatum à domino est, ne molesti fratri nostro simus, præsertim

sertim pauperi, & superfluis nostris contecto, cuiusmodi Ruth videbatur. Qui enim dixit, Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos, apertè cautum esse fratribus voluit. Adde quòd quicquid minimo fratrum suorum, id est pauperum, factum fuerit, sibi arrogaturus est factum: igitur & qui molesti sunt fratribus, domino proculdubio sunt molesti. Nõ vetat interim corripere, si peccatum fuerit, cum ea de re legem propriam tulerit, vt bis monitus frater, nec emendatus, grauissimam Euangelicæ legis poenam subeat, nempe excommunicationem. Cæterum tantum abest vt velit ipsum à ministris immerentem affligi, vt addiderit: Sed etiam si sitieris, vade ad farcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri mei bibunt. Illud est quod Apostolus dixit, Cõmuni-

Matth. 5.

Matth. 25.

Matth. 18.

Gal. 6.

ret iis qui catechifatur, id est instruitur verbo, ei qui se catechifat in omnibus bonis. Ita enim fieri debet, vt qui instruitur curam præceptoris gerat, faciâtque illi suas facultates eatenus communes, vt ille recipiat quæ ex vfu sunt: vicissimque qui instruit, si supra necessitatem habeat, imperiat discipulis quo viuant moderatè. Eius exemplum habemus Christi Domini, qui bis sequentes se populos pauiuit in deserto. Sarcinulas autem nominant, vasa quibus victus famulorũ seruabatur.

Matth. 4.

Ioan. 6.

Marc. 6.

Luc. 9.

Marc. 8.

Matth. 5.

Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinã mulierem? Docet nos hæc muliercula tam disertè omnia dicens, humiliter agnoscere beneficia Dei. Certè si quis

quis diligenter, vt res postulat, animum aduertat ad magnitudinẽ Dei erga nos meritorum, comperiet esse maxima, & omnino nos obstringere, vt perpetuò memores existamus. Vt omittam nos ab ipso conditos, ita cõtempseramus Deũ, legemque ipsius mitissimam, vt verbulo serpētis persuasi, illico descuerimus, hæsurei hosti ipsius, nostróque diabolo. Hoc plusquam parricidio quàm vindictã non commerebamus? At nos quasi innocentes in vita cõseruauit, fouit, aluit clementissimè, castigatos interim, dum filium suum pro nostra culpa diluenda per mortem atrocissimã ad nos hominem futurum dimitteret. Incideramus in tam crassas igno-

Gene. 3.

Roma. I.

nobis impartit, quo iam non secularia hæc tantum, sed & cœlestia specularum, & adusque ipsum Deum spectandum contendimus. Fregeramus, imò potius tradideramus arma nostra victori cacodæmoni: Deus nobis meliora pluraque restituit, quibus & nos tueamur, & aduersarium propulsemus. Habemus enim septē sacramenta pro vno, quorum pluribus liberum est nobis cum placet, vel amussim Dei gratiā recipere, vel augere conseruatam. Nonne hæc ingentia sunt? Sed recensui patientiora. Humiles proinde simus in cōspectu domini, & adoremus ipsum pro tantis in nos beneficiis suis. Quod cecidisse Ruth dicitur in faciem suam, mysterium continet. Id enim contingit solis quos Deus tangit, sicut scriptum est in Psalmo: Sagittæ tuæ acutæ, populi sub

Psal. 44.

puli sub te cadent in corda: alij retrorsum collabuntur vt Heli, & qui captari Christum cum proditore venerant. Cadūt pij in terram in faciem suam, qui corā domino, se quid sint, vnde profecti aut moliti, sedulo considerant. Cadūt supini, qui sublimia spectant affectantque, aut quolibet etiam peccato corruunt. Nec cecidit tantum in faciem suam, verum adorauit etiam super terram, id est humi procumbēs. Quid hoc? hominē ne etiam adorare licet? Cur ergo se vult angelus in Apocalypsi adorari? Et quid sibi volunt legis diuinæ hæc præscripta? Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Et, Regi seculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor & gloria? Cogit nos sacra scriptura non huius tantum loci, sed & aliorum plerorumque. (Nam

*I. Reg. 4.
Ioh. 18.*

Apoc. 22.

*Deute. 6.
Matth. 4.
I. Tim. 1.*

Gene. 18. & Abrahā angelū adorauit in Gene-
Gene. 19. si, similiter & Loth, ambo viri sancti:
Gene. 27. Isaac inter benedictionē Iacob, illud
Gene. 33. optat, vt ipsum adorēt tribus: Iacob
 fratrē Esau pronus adorauit septies.
Genes. 49. Idem inter benedicēdum filios, pro-
I. Reg. 20. phetando prænunciat futurum vt Iu-
I. Reg. 25. dam adorēt fratres sui. David tertio
I. Reg. 4. Ionatam adorauit, & se ipse adorari
 ab Abigail passus est, & muliere The-
 cuite) vt multiplicem adorationem
 intelligamus esse: quarū vna sit Deo
 propria, alia sit etiam creaturæ com-
 munis. Alioqui si seuerē scripturam
 accipiamus his locis, vim eidē facturi
 sumus alibi. Nam si soli Deo omnis
 honor est debitus, exinanitū est præ-
 ceptum de parentibus honorandis:
 nihil iam tenebuntur honoris domi-
 nis suis serui deferre, nec subditi re-
 gi: imò ne nos quidem honore inui-
 cem

cem præuenire permissum erit: quæ
 tamen sunt interim tum vetere, tum
 nouo præcepta testamento. Quis be-
 ne Christianus, imò verò bene cor-
 datus ita sentiret? Est ergo supremus
 quidem honor is, quem ei soli defe-
 rimus, qui solus summus omnium
 dominus est, & solus summè bonus,
 efficitque alia bona esse, quæ bona
 sunt, id est Deo. De hoc honore Mo-
 ses sensit in Deuteronomio, & Pau-
 lus ad Timothæū scribens, quæ pau-
 lō antè citauimus. Est autē hoc alter
 longè inferior honor, quo nos crea-
 turas honoramus, nō quia omnium
 habent summū, aut etiam vllum do-
 minum, vel supremā bonitatem: sed
 vel quia autoritatem accepere à deo,
 vt nobis præsent, velut parentes præ-
 fectique, vel ipsis contulit Deus do-
 num aliquod rarū & magnum, quod

Deuter. 6.
I. Timot. 6.

ipse velit à nobis in eo cui impedit, agnosci & honorari. Hic quoque velut prior honor, adoratio nominatur in scriptura, sed *δουλοῦς*. Hoc inquam, adorationis genere in præsenti vsa est Ruth erga Booz. Hoc nos vtimur honorandis mortalibus, & diuis, ipsoꝝque imaginibus. Hoc tantum interest, quòd honorandis imaginibus, animus non in ipsis consistit, sed refertur ad prototypum, quem imprimis spectamus & honoramus. Quam proinde causam nos accusandi habet Lutherani, quòd diuos tolamus, & ipsoꝝ imagines veneramur? Nunquid continuo idololatra est qui ita veneratur imaginẽ, vt animum cultumque referat in virginem Deiparẽtem: imò vtatur imagine tanquam ipso monumento aliquo sacratissimæ virginis matris? Si ita est

ita est, proculcandæ proterendæque erunt literæ quoque sacræ, quæ imago quædam sunt, id est monimētum diuinitatis. Quod enim mihi facit imago virginis ad colendum ipsam, hoc scriptura facit, Dei legisque diuinæ me admonens, vt obseruem.

At passim (inquier) sacris literis vetamur imagines habere & colere, præsertim vbi Dominus dixit: Non facies tibi sculptile. Et Propheta: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiãt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Agnosco scripturam, & Dei mandatum: sed considero præcipientis intentionem. Populo præscribebat infanti, crassoque & rudi, quique indigebat adhuc pedagogo, & (quod periculosius erat) inter idololatras annis circiter trecẽ-

*Ez. 20. 20**Leuit. 26.**Psalm. 113.*

tis nutritus fuerat: unde ad idolorum culturam erat propensior: quæ causa fuit ut nec verum Dei cultum, qui est in spiritu, illis tradiderit, sed umbratilem, figuralem, & sculpsilem: similitudinemque omnium earum rerum, quæ siue in cælo sint, siue in terra, facere vetuerit: ne illa more gentium, in quem propendebat, pro Deo coleretur. Nos verò (vel apostolo emancipationis nostræ præcone) iam non sumus sub pedagogo, neque sub tutoribus & actoribus, sed (velut prædictum fuerat) sumus omnes docibiles Dei: quibus non per ænigmata iam, ut illis, aut per figuras traditus est verus ipsissimusque diuinitatis colende ritus, sed apertissimè: & qui ab incunabulis didicimus canere, Credo in unum Deum. Quapropter non est periculum iam, ut sanctorum imaginibus

Gal. 4.
Iohn. 6.

nibus tribuamus diuinitatem, ipsasque pro Deo colamus. Igitur qui nobis idololatriam obiiciunt, delirant: egentque helleboro ut sapiant. Quando enim vnquam vsquam ve auditum est à nobis lignea, lapideave, aut etiã metallica simulachra, diuino honore culta esse? Sed hæretici cum cuperent furere, arripere ansam, ex superstiosiore quarundam anicularum religione erga sanctorum imagines: quarum tamen nulla vnquam putauit aliud quam materiam esse, præterquã quòd deum aut diuum aliquem representant. Adde quòd occæcati diuorum odio, quorum culturam eliminare conspirarunt, non discernunt imaginem ab idolo: inter quæ tamè ingens est discrimen, etiã apud Græcos, quorum vox est εἰδωλον. Nam hi idolum vulgò dicunt simulachrum

esse, cui diuinitas attribuitur, cæteras rerum similitudines ^{eiúsvas} appellâtes: cuius generis sunt Dei nostri, diuorúmque imagines. Non inficiar tamé apud vetustissimorū autorum quosdam, nominatim auté Epiphanium, lectitari nonnulla, quæ ipso occurso primo abiicere, imò & execrari sanctorum imagines videntur: at cum ea leguntur, non oscitanter considerandum, quo tēpore autores scripserint, & quibus. Epiphaniij ætate nondum extinctum erat Paganorum nomen, qui idola colebant: vnde ille cum deprehendisset quosdam nondum planè conuersos ad Christum, ita colere virginis matris imaginem, vt statuam Veneris (nam & ex eiusmodi hominibus fuère, qui virginem Deiparentem Mariam, vt idem autor testis est, deam quandam ex primis esse crederent)

rent) mèritò incãduit, euertit, destruxit. Quod & hoc tempore nihilominus nos facere conueniret, si eò ventum esset insanix, vt velut falsorum Deorum simulachra, ita coelitū imagines adorarentur. Cùm autem signa tantum nobis sint earum rerū, quas colere oportet, cum veneramur imagines, non simus idololatræ. Atque vtinam vafriciem veteratoris caco-dæmonis miseri intelligerent, ex templis nostris communes domos facere molientis, & lucrum suum stabilire meditantis. Etenim si è sacris ædibus crucem dominicam, Dei & diuorum imagines tollas, quid templū aliud iam erit, quàm communis domus? Eò, inquam, ingressus, quo monimēto capiam Christi pro me passi recordationem? Ad quem diuorum confugiam, cuius ibi nihil erit quod

me admonerat? Igitur cum tota hebdomade rebus domesticis intentus, leges æquitatis fortè transgressus sim, præceptum vnum domini, aut etiam plura violauerim, quomodo me non possidebit securior hostis, cum sciat nihil restare, aut admodum pauca, ad quæ si recorderer confugerem, vt seruarer? Scit autè versutus ille, quòd cœlitum ope adiuti, expeditur vinculis ipsius, & eruimur: proinde toto studio conatur ipsoꝝ obliuionè inducere, quæ facile obrepserit, si tollamus imagines. Lege de antiquo sanctorum imaginum vsu plurima vetustissimorum patrum testimonia in sexta œcumenica Synodo, & diui Damasceni librum, ea de re piissimum.

Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos,

tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum què antea nesciebas. Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à domino Deo Israël, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. Quæ hîc, adeoque toto libro dicuntur, vsque adeo clara sunt, quòd ad literam attinet, vt tantum ad mysticos sensus recurrendum videatur, qui & ipsi propemodum literales sunt. Prodit igitur hæc litera, quod etsi Deus vltro, nullisque meritis nostris, nobis in itinere afficiatur & bene velit, vtpote cum prædestinat, & ad fidem nos primordio accersit, tamen operibus nostris imperfectis licet, id est non planè meritoriis, quodammodo adiuuamus vocantem nos ad con-

I. Cor. 3.

Act. 10.

summationem nostram. Sic Centurionis illius eleemosynæ ascendentes ad Deum, effecere aliquid, paulu-

lum licet, ad impetrandā angelicam visitationem, & eruditionem Apostolorum principis. Itaque in hanc sententiam Booz, qui Deū nobis hoc loco refert, Ruth, quæ peccatorē ad dominum reuertentem significat, respōdit: Nuntiata sunt mihi quæ feceris focruī tuæ post mortē viri tui, &c. Placet ergo Deo charitas, non ea solum quæ parentibus nostris exhibetur, sed & quæ amicis & coniugum nostrarum parentibus: Placet quod morte amicorum non finitur superstitum necessitudo. hæc ex hac scriptura manifestissima euasere. Placet rursus atque maximè domino, quod pater materque adeo que terra & cœlum, quæ nos fouere hæctenus, alueruntque, propter ipsum relinquimus. Id ex Euangelio notum est, ubi dicitur: Omnis qui reliquerit domū,
 vel

vel fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quodque hæc non profus vana sint, nulliusque apud Deū momenti, litera quæ sequitur patefacit. Reddat (ait Booz) tibi dominus pro opere tuo. Igitur pro opere bono aliquid sperauit à domino reddendum vir pius, ac de domino bene sentiens. Qua proinde frōte negant hæretici, tum opera nostra bona esse dicenda, tum vllam referre à Deo mercedem? Certè opera quædam nostra bona esse, & dici testis est, imò autor ipse dominus Christus, qui Mariæ patronū agens aduersus discipulum, Bonum, *Matth. 26.* inquit, opus operata est in me. Et Apostolus, qui toties opus hominis dignatur nomenclatione boni: vt ibi:

In die iræ & reuelationis iusti iudicij reddet Deus vnicuique secūdam opera eius. Iis quidem qui secūdam patientiam boni operis, gloriam & incorruptionē quærunt, vitam æternam. Iis autem qui sunt ex contētione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autē iniquitati, ira & indignatio. Et rursus ibidē: Gloria & honor & pax omni operāti bonum. De operum mercede tum præsens scriptura, tum quæ ex Apostolo producta est, manifestè testatur, cum iis quæ apud Matthæum, dominus prædixit de compensandis nostris in pauperes meritis. At in Euangelio (aiunt aduersarij) dominus mandat nos fateri, quòd etsi quæ iussa sunt perfecimus, dicamus tamē, serui inutiles sumus, quòd facere debuimus, fecimus, Quasi verò vtilis possumus esse deo, & ille

Matth. 25.

Luc. 17.

& ille vnquam egeat opera nostra. Verè inutiles illi sumus, idque nos profiteri vbique oportet: nobis tamen interim vtilis sumus, cum præcepta perficimus. Ad nos enim præmium redit, sicut seruo suo seruat merces à domino: etsi nō admodum vtilis fuerit, fecerit tamen quoad potuit, gratum domino. Similiter quicquid egerimus, quod rectum esse videri possit, liberè vltroque fatēdum, fecisse nos quod debuimus: atque ex eo referimus cum gratia mercedem. Nōne enim dominus dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata? Qui autem seruat mandata, nōne facit quod facere debuit? Igitur ex eo quod facimus, quæ facere debebamus, iniimus plerumque à Deo bene solidam gratiam. Proferrem, si non puderet, Esay locum, quo pro se ab-

Matth. 19.

Esay. 64.

utuntur heretici contra bona opera: foedius enim locum illū tractant ipsa re de qua agitur. Pannis, fateor menstruatæ cōparat propheta hominum opera, sed quorum obsecro? Nōnne idololatrarum, & omni vitiorum la-be corruptorum? Quorsum verò at-tinet ista producere ad opprimenda piorū opera? Cæterum quod addu-cit Booz, plenam mercedē recipias, clam indicat non plenam esse mer-cedem quæ hīc recipitur, vt quæ non fatiet hominem: sed aliam expectan-dam esse post mortem, quæ æterna sit, & perfecta, alterius rei omne exclu-dens desiderium. Aptè autem dixit confugisse Ruth sub domini alas. Deus enim Moabitarum, id est Dia-bolus in idolo cultus, coruus erat pul-los suos lacerans, aut etiam accipiter auiculis inimicus: Deus autem Israēl,

gallina

gallina est, pullos suos congregans *Matth. 23.*
sub alas suas.

Quæ ait, inueniam gratiam tuam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancilla tue, quæ non sum similis vnus ancillarū tuarum.

Pergit Ruth ostendere non ingrātē contulisse Booz compellationis fa-miliaris beneficium: quod certè exi-guum non arbitratur peregrini. Et si enim plurimum abundes apud igno-tos, victurus es tamen insuauiter: sin-autem vel inops sis, experiaris autem amicos animos, & ad mercedum pro-pēsos, magna iam ex parte te beatum existimes. Sic autem gratias agit, vt cupiat confirmari beneuolentiam Booz erga se: inueniam (inquiens) gratiam apud oculos tuos, id est, vt cœpi tibi digna videri, quam aspice-res & honorares, tum potestate legē-

di in agro tuo, tum conuictu puellarum tuarū, & maximè humanissimo colloquio: oro, pergas isto erga me animo esse, tu inquam, qui consolatus es me præ cæteris ciuibus tuis, & loquutus es ad cor ancillæ tuæ, &c. Loqui ad cor, dixit Hēbraico tropo, pro eo quòd est leuare grauissimo animi mœrore. Quanquam si referatur ad tropologiam, mysterium habet. Tum enim vel maximè consolatur nos Deus, leuâtque mœrorem animi nostri quamlibet grauem, cum ad cor nostrū loquitur, id est nos isti mœrori & angustia animi causam præbuisse ita edocet, vt ipsi assentiamur. Nihil enim perinde valet ad persuadendum vt modestè feramus aduersa, atque nosse quòd nos mali nostri autores fuerimus.

Dixitque ad eam Booz. Quando hora vescendi

*vescendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congescit polentam sibi, comeditque, & saturata est, & tulit reliquias. Ingens est gratitudinis & humilitatis meritū. Iis superatus Booz etiam cum messoribus quasi familiæ adscriptū cibum sumere, eodémque cibo vnà cū illis vesci Ruth præcipit. Id quid aliud significare potest, quàm accitam gentium Ecclesiam eò per Christum dignitatis, vt cū Apostolis federet, eodémque cibaretur augustissimo Eucharistiæ sacramento? Quod verus est hominis Christiani cibus, vel teste Christo, qui apud Ioannem profitetur: Caro mea verè est cibus, Et *Ioan. 6.* sanguis meus verè est potus. Itaque nobis gentibus dictum est: Cum hora vescendi fuerit, veni huc ad men-*

I. Cor. II.

fam domini, & comede panē de celo verum, quē Moyſes dare non potuit. Hora veſcendi eſt, cū te vocat Eccleſia mater, cū tempus & modum ab Eccleſia præſcriptum ſeruas, & ipſe palatum animi præparatū habes, & bene mundatū. Qui enim manducat indignè, iudiciū ſibi manducat & bibit: quia ipſi nō fuit oportunum veſci. Tum autem ſedere nos ad meſſorum, id eſt Apoſtolorū, latus oportet, & intingere buccellā noſtram in aceto. Sedet ad latus Apoſtolorū quiſquis, neque ſuprà, neque infrà quàm Apoſtoli præſcribere, docuere vercredūt. Id eſt fanè, ſapiētérque credere. Vt enim tunc tuti ſumus, cū lateri inhærem⁹ illius qui nos protecturus eſt: ita cū nō diſcedimus à placitis Apoſtolorum & Eccleſiæ Apoſtolicę, tuta eſt fides noſtra. E contrariò ſicut

cut qui relicto protectore, temerè ſe effundit in campum aut multitudinem, facile periclitatur aut etiam perit: ita qui relicta Apoſtolica Eccleſia, noua amplectitur dogmata. Porro illud etiā exigitur à nobis, vt cū ad domini prædium accedimus, acetum non deficiat vbi condiamus. Tum enim, ſi vnquam, recogitare annos ſuos conuenit in amaritudine animæ, & peccata lugere. Quanquam *Eſa. 38.* per totam vitam aceto nobis vtendum eſt, id eſt in tempore bonorum, memores eſſe malorum, & miſcere vtile dulci, vt, iuxta poëtā, Omne feramus punctū. Buccellā ſuam comedebat aceto, qui dixit, Antequā comedam, ſuſpiro, &, Panē tanquam cinerem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebā. Rurſumque fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die *Iob. 3.* *Pſal. 101.* *Pſal. 41.*

ac nocte. Quòd sequitur, Conges-
sit polentã sibi, ad Booz referendum
est, velut apertius in Hebræo est, Et
ipse porrexit illi polentam: vt intelli-
gamus à Booz inter refectiõnẽ præ-
bitam polentæ haud exiguam partem
ipsi Ruth, quo vel hoc pacto certa ef-
fet ipsius beneuolentiæ. Cæterum po-
lenta congruit materiæ sacramenti
dominici altaris. Vt enim polenta ex
farina fit non fermentata, ita & nos
Latini azimum panem cõsecramus,
vt ex illo mysticis verbis ipsius Chri-
sti verissimũ corpus fiat, subeatque
species panis illius qui antè consecra-
tionem fuerat. Hoc cibo Ruth, id est
Christiana Ecclesia è gentibus assum-
pta, saturata est, & reliquias tulit ac
condidit aliis abundè suffecturas. Vt
que adeo enim copiosus est domini-
ci corporis cibus, vt omnes affatim

&

& ad vsque satietatem capiant, nec
defuerit adhuc, sitque vnquã vsque
ad seculi finem desiturus.

*Atque inde surrexit vt spicas ex more
colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis
dicens: Etiam si vobiscum metere vo-
luerit, vel (vt est hodie in Hebræo)
si inter manipulos vel acervos colligat,
nec prohibeatis eam: & de vestris quoque
manipulis proiicite de industria, & rema-
nere permittite, vt absque rubore colligat,
& colligentem nemo corripiat.*

Redit Ruth ad spicilegium, vt disca-
mus non cessandum esse in via Do-
mini, sed semper quærendum quid
conducat, præsertim in doctrina Eu-
angelii. Dum illa ibat, statuit apud
famulos Booz quanta libertate velit
ipsam spicas in suo agro legere. Etiã
si voluerit vel sibi metere vobiscum,
& iam non inopinatò lapsas legere,

H ij

vel non solas amissas, verumetiam à vobis in manipulos coactas, vtcūque lubebit, sinite de meo capere, & fasciculos sibinectere. Placet omnimodo liberam esse, quam video, haud iniquam futuram. Ergone omnibus liberum est in scriptura (quam diximus esse Domini agrum) vt libitum fuerit, agere, ipsamque tractare: Ruth hoc loco partim totius Ecclesie typū gerit, partim piorū quorundā Christianorum figurat successum. In eo quod tota libertate permittitur stantes spicas metere, & iacentes ex acervis legere absque rubore, & famulorum vlla increpatione, totam representat Ecclesiam, cui à Domino potestas facta est scripturam, vtcunque se habeat, tractare, metere, legere, interpretando, exponendo, abditos sensus eruendo: vt que sit columna & firma-

1. Tim. 3.

mamentum veritatis in iis quæ agit, semper sponso accepta & irreprehensibilis permanens. Quapropter vident hæretici, qui interpretationē scripturæ per Ecclesiam in sacris cōciliis traditam, irrident præ sua, & vilipendunt, imò & condēnant. Vetuit Booz increpari Ruth ab vlllo famulorum. Cæterum quod toti licet Ecclesie, non continuo permittitur singulis. Centurio eleemosynis obtinuit inuisi ab angelo, sed qui mysteria fidei non aperuit. Opus autem habuit interprete Ecclesie moderatore Petro. Antiochiæ (vbi nomen Christianorū nobis primò inditum est) plurimi erant sancti viri, inter quos diuus Paulus & Barnabas, excitata disceptatio est de seruanda lege Mosis cum Evangelio: Quam questionē nequeuntibus fratribus explicare, missi sunt

Act. 10.

Act. 11.

Act. 11.

Paulus & Barnabas cū aliquot aliis, vt ex apostolis ipsis disceret, quid de ea re sentiendum ipsis videretur. Denique Apostolus Paulus Epistola ad Corinthios priore, spiritus sancti donatiua enumerans, quibusdā donum scientiæ & interpretationis sermonum datum esse profitetur. Vnicuique (ait) datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, id est veræ doctrinæ tradendæ donum, cuius modi Apostolis & plerisque discipulis quadam *ἰντεροχῆ* datum est: alii sermo scientiæ, id est intelligentiæ, eorum quæ insolita hominibus tradebantur, videlicet ad confirmandos imbecilles: qui de his quæ audiuisent, fortassis ambegissent: alteri fides in eodē spiritu, &c. Igitur vel initio nascentis Ecclesiæ, quando maximè videtur

I. Corin. 12

videtur opus fuisse sensu & cognitione euangelicæ doctrinæ, non omnibus statim id donum contigit accipere, cū homines pientiores essent, & aptiores afflatibus spiritus sancti, quàm hoc tempore. Neque aduersatur diuus Chrysostomus, qui locis aliquot commentariorum optare videtur, vt arator ad stiuam, faber in officina, omnis Christianus inter operas Euangelii librum habeat & legat: aut si quis veterum similia sentiat. Non enim vnquam sensere illi omnibus citra delectum communicanda Euangelia, aut vniuersam scripturam sacrosanctā: sed præcipua quædam, quæ imprimis conducerent instituendæ Christianæ vitæ: quæ omnibus tradita illi perpetuò versarent oculis nō tam corporis quàm animi. Id quod ego quoque cupio hoc tem

pore fieri: feligi, inquā, optima quæque ex literis sanctis & aptissima cōponendis ad pietatē, tum pueris tum rudioribus viris, quibus otium nō sit ob familiaria impedimenta, totā versare scripturam iusta diligentia. Id (nisi fallor) satius esset, quā tradere in scholis & gymnasiis fœda deorū stupra, & maledicētias oratorū prophanorum. Nunquam tamē æquum putauerim, hūc scripturæ delectum committēdum ipsis iuuetutis institutoribus, quorū magna pars labe Lutherana corrupta est: sed theologis, quibus id per sui instituti profefsionem incumbere videtur, vt reliquæ plebis vel formandis vel castigandis reparandisque moribus operam nauent quā diligentissimē. Quod si tam diligenter curarēt, quā passim postulantur studij priuatorum comodo-

modorum, & ipsorum maiestas integrior existeret, & mores videremus incorruptiores. Id tamen quisquis præstiterit, sedulò cauerit, vt tantum apta ætati & ingenio feligat: ne Hebreis minus cauti videamur, qui non sinebant Geneseos initium, sinē Ezechielis, & id genus obscura, quæstiones ad explicandum apud rudes molestas parientia, vulgò passimque ab omnibus legi: sed ea tantum quæ seruirent animis ad pietatem prouehendis. Quorum interest, illud viderint, redeo ad negotium. Inter cætera id quoque Booz addidit: Et de vestris manipulis proiicite de industria. Quod sollicitus fuit Apostolus Paulus facere. Quoties enim legis in Epistolis ipsius, Humanū dico propter infirmitatem carnis vestræ. Secundum indulgentiam dico, & nō secundum

Hiero. ad Paulinū.

*Rom. 6.
1. Cor. 7.*

I. Corin. II. imperium. Præceptum non habeo, consilium autem do. Vos ipsi iudicate, nec natura docet vos? Quod lo-

2. Corin. II quor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia. Secundū hominem dico, tamen hominis confirmatum testamentum, &c. De industria spicas discipulis Paulus proiicit, vt legant. Quoties (aio) exemplis quibusdam rerum quæ notæ discipulis sunt, aut per moralis philosophiæ doctrinam aliāve conducibilem literæ sacræ familiariter explicātur. Toties mihi videntur sponte & de composito spicæ auditoribus dimitti, vt colligant. Ita Apostolus similitudine humani corporis quàm diuersa sint partium Ecclesiæ munia, quàmque mutui officij egentia, manifestum fecit. Quod superest, non prætereundū, meo quidem iudicio,

ex

ex hoc loco deprehēdimus magnam charitatis diuinæque amicitie accessionem nobis fieri, per id quod Deo colloquimur, quod Eucharistiæ sacramentum dignè sumimus. Vt enim Ruth ad mensam messorum accita est, vt partem plurimam polentæ de manu Booz, vt libertatem multo maximam colligēdi accepit, quo ditior fieret: Ita & charismata ex iis quæ his significata sunt, nobis accumulātur. In iis quæ proximè subiiciuntur personā gerit Ruth vniuscuiusque piorum fidelium.

Collegit ergo in agro vsque ad vesperā: & quæ collegerat virga cedens & excutiens inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est modios tres: quos portans reuersa est in civitatē, & ostendit socru suæ. Spicilegio incumbit Ruth vsque ad vesperam, id est quandiu per lucis diurnæ

Ioan. 12. facultatem licet: indicans vacandum esse doctrinæ, & vitæ congruenti vnicuique pro suo modulo quandiu spiramus. Dum lucem habetis: ait dominus, credite in lucem. Et ambulate dum lucem habetis, vt tenebræ vos non comprehendant. Et apostolus, *Galat. 6.* Bonum faciētes non deficiamus, sed dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. *1. Timoth. 5.* Qui dormiunt, nocte dormiunt: nos autem non sumus noctis neque tenebrarum, sed filij lucis. Vt autem quandiu potuit collegerat, virga cecidit fasciculos, atque excussit palleas, & quod auolantibus paleis reliquum erat hordei, regressa in ciuitatem, ostendit socru. Porro collegerat mēsurā ephi, id est, (quod tamen ab interprete velut per expositionem est additum, nam non est in

He-

hebraicis exēplaribus) modios tres. Hæc scitent mysteriis. Doctrinæ labore nostro conquisitæ fasciculi virga cædendi, excutienda doctrina vt secernatur à paleis: ferenda in ciuitatem ad matrem etiam purgata, & non minore quàm Ephī mensura, id est trium modiorum. Virga reor naturalem æquitatem significari, qua cedenda doctrina est, quam passim audiendo, legendoque colligimus: quandoquidem si quis, sensus tribuatur scripturæ Euangelicæ non congruens naturali æquitati, bonus non est, zizania est. Consonat enim tota Euangelij doctrina naturali rectitudini, etiam in iis quæ reuelata sunt, & naturæ superant facultatem. Nam etsi nequiuerat natura sacramentorum vim necessitatemque cognitione assequi, vbi tamen reuelatione

didicit, indicauit hominis saluti cō-
1. Corin. II. grueret. Propter hoc Paulus decorum
 prædicationis tradens, naturã consu-
 lendam iubet. Nōne, inquit, ipsa
 natura docet vos, quòd vir quidem si
 comã nutriat, ignominia est illi, mu-
 lier verò, si comam nutriat, gloria est
 illi? Et Apostoli Petrus & Iudas hære-
 ticus exprobrant, quòd in iis quæ na-
 turaliter norūt, tanquã muta anima-
 lia corrumpuntur. Quid pluribus ad
 persuadendū opus? Ferūt Auicennã
 Mahumetis sectatorem, cū nouum
 testamētum Christianorum legisset,
 respondisse meram esse legis natura-
 lis explicationem. Alii virgam hanc
 interpretantur Ecclesiæ auctoritatē,
Psal. 44. iuxta illud: Virga æquitatis, virga re-
 gni tui, quod utique est Ecclesia. Ea
 virga excutienda, doctrina est omnis
 humanitus adiūcta, ne quid noxium
 conti-

contineat. Alluditque hæc expositio,
 cui ego non inuitus subscribo, con-
 suetudini, quam olim librorum cen-
 sores seruabant, quorum insignis vir-
 ga fuit, qua notabant quicquid le-
 ctione esset indignum. Excutitur do-
 ctrina, vt secernatur à paleis, cū pro-
 cul eiiciuntur carnalis affectus per-
 turbationes. Quippe debet homo
 ad sacras literas (liquidē assequi cu-
 piat) accedere, vt velit accommoda-
 re se, & vel admota sibi ipsi vi, tor-
 quere se vt aptetur scripturæ, non in-
 flectere scripturã præter ipsius natu-
 ram, aut etiam detorquere, vt fauere
 videatur suis affectibus. Regula est
 scriptura sacra affectionum nostra-
 rum, non nos regulæ ipsius sumus.
 Nemo vnquam bene intelliget quid
 spiritus diuinus latens in literis san-
 ctis moliatur, nisi qui mundus acces-

sapient. 1. ferit, paratúsque obsecundare spiri-
psal. 118. tui. Sic enim testatur scriptura: In ma-
 leuolam animá non introibit sapien-
 tia, neque habitabit in corpore sub-
 dito peccatis. Et, Declaratio sermonū
 tuorum, Domine, illuminat, & intel-
 lectum dat paruulis, id est puris & in-
 nocētibus. De quibus Dominus ipse
Matth. 11. in euangelio. Cōfiteo tibi pater Do-
 mine cœli & terræ, quia abscondisti
 hæc à sapientibus & prudentibus, &
 reuelasti paruulis. Vnde alibi di-
Matth. 5. cit: Beati mūdo corde, quoniam ipsi
 Deum videbunt. Et iterum: *Ioan. 5.* Quo-
 modo potestis credere (aiebat Iudæis)
 qui gloriam abinuicem accipitis, &
 & gloriam, quæ à solo Deo est, non
Ioan. 7. quæritis? Rursúmque, Si quis volue-
 rit voluntatem facere eius qui misit
 me, hic agnoscit de doctrina vtrum
 ex Deo sit. Ferendum in ciuitate ad
 matrem

matrem omnium fidelium Ecclesiá,
 quicquid tibi visus fueris de scriptu-
 ra collegisse, non fidédum tuo solius
 iudicio: præferenda bonorū fratrum
 sententia: cum quibus etiam si Eccle-
 sia (quod possibile nō est) erraret, tu-
 tius honestiúsque labereris, quàm so-
 lus. Apostolus Paulus ne in vanum *Galat. 2.*
 curreret aut cucurrisset, petiit Hiero-
 solymam, vt cum Ecclesia Euangeliū
 suum conferat: & tu tibi satis esse pu-
 tas iudicium proprium? Plurima in
 speciem contraria habet scriptura iis
 qui communi recepta sunt fide. Imò
 verò de composito Spiritus sanctus
 plurima miscuissè videtur in scriptu-
 ra in speciem pugnantia, vt ad matris
 Ecclesiæ interpretationem humiliter
 cōfugiamus. Fides arrogātiā teme-
 ritatemque abominatur. Nolite, ait *Roma. 12.*
 Apostolus, prudentes esse apud vos-

ROMA. II.

metipfos. Et noli altum sapere, sed time. Et quod collegeris, mensura Ephraim metiatur. Ephraim, siue rectius Ephraim aridorum mensura est, & valet tribus modis non nostris, id est Gallicis, quibus hodie triticariis utimur, sed Romanis: quibus botij siue bosselli Gallici respondent. Itaque hinc docemur ut vniuersa, quæ studio nostro ex Evangelica scriptura vel doctrina retulerimus, vnius Ephraim mensuram capiant, & trium modiorum, quæ eadem est: id est ad vnius Dei, qui Trinus est in personis, fidem redundet.

Insuper protulit & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. Sanctorum hoc loco communio mihi describi videtur, quæ nihil aliud est quam benefactorum communis quædam ab omnibus participatio. Nam quantum ad Ecclesiam pertineo non numero

mero tantum (ut peccatores non excommunicati) verum etiam merito, (ut quotquot gratiæ Dei participes sunt) omnium bonorum partem quædam capio, quæ ab omnibus piis meique similibus fiunt: & illi vicissim singuli meorum partes accipiunt. Non est enim contenta Ruth fidem suam cum communi totius Ecclesiæ sensu conferre: exprøpsit communemque esse voluit victum suum, & quicquid sibi superesset, quod profuturum putauit matri Ecclesiæ. Quippe qui verè Christiani sunt, non sibi solis agunt bene, sed cupiunt reliquis omnibus Ecclesiastici corporis membris prodesse. Oculus, inquam, vel teste Paulo, *1. Corin. 12.* non dicit manui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus non estis mihi necessarij: sed si quid patitur vnum membrum, compatiuntur

omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Inde tradunt theologi, nec leuiter aut incōsultò, mutuò nos próque inuicem satisfacere, propter communem illam membrorum Ecclesiastici corporis sympathiam: Quod tamen ego nolim ita accipi, quali dicā propter comunē satisfactionem, nihil restare post mortē, pro quo domino satisfaciendū sit. Moriar potius quàm id sentiam, qui credo ignem purgatorium ex scripturis & cōmuni Ecclesiæ fide persuasissimum: sed illud modò affirmare contēdo, rectè agere Ecclesiæ præfectos (si modò id agant iustis de causis, nec passim aut temerè) qui communes istas fidelium satisfactiones piis distribuūt: quòd dispensandi genus, haud ita recens, venias siue indulgentias nominamus.

Dixit.

Dixitque ei socrus sua. Vbi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? Sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitq; ei apud quem esset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur. Et hoc quidē loco Noëmi exemplo est iis qui liberos familiamve habent quā velint erudiri. Ii prorsus cauere debent, ne à quibuslibet discant, sed à piis tantū. Inquirendū sedulò apud quos sui versantur, aut quibuscū incant consuetudines, quæ quamplurimis occasio fuere pereundi, non animo tantū, verumetiam corpore. Diuus Ioannes baptista, ille quem ob reprehensum crimen Herodes in vincula coniecerat, aliquantò post moriturus, cū amplius cuperet erudiri discipulos suos, ipsos mittit ad Iesum, de re pia salutique conducente rogaturos: vt discamus nostros quoque tum pia,

tum à piis edocendos esse nostra diligencia. Quod felicitatē optat Booz, apud quē Ruth operata sit, clam monet vt bonis institutoribus ac præceptoribus siue doctōribus tum prece-
mur bene, tum de facultatibus, si e-
geant, subueniamus. Nō enim ingra-
tos esse conuenit, præsertim Christia-

1 Timot. 5. nos quibus dictū est: Qui bene præ-
sunt presbyteri duplici honore di-
gni habeantur, maximē qui laborant

Deuter. 25. in verbo & doctrina. Dicit enim scri-
1. Corin. 9. ptura, non alligabis os boui triturāti.

Matth. 10. Et, dignus est operarius mercede sua.

Luc. 10.

Cui respondit Noemi. Benedictus sis à domino: quoniam eandē gratiam, quam prabuerat uiuis, seruauit & mortuis.

Rursumque ait: Propinquus noster est homo. Vel ex hac litera colligitur probum fuisse & clementem Booz, qui Elimelech filiiſque ipsius fuerit amictis

amicus dū uiuerēt, Et Noemi ac Ruth pius clemēſque post ipſorū mortē. Quod adiecit propinquus noster est, nō tam fecit, vt indicaret naturali in suos propensione id Booz feciſſe, quā vt nouam aperiret causam nuri verendi amandique ipsius, à quo tam humanè eſſet habita: tum vt confidentiorem redderet ad colligendū.

Et Ruth. Hoc quoq; inquit, præcepit mihi, vt tādium messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. Id est, semper, vel per totā vitam. Nam in agro diuinæ scripturæ erit semper quod nouum colligas, vsque adeo diues est. Legerunt maiores quā diligentifimē & domum retulere ad matrem Ecclesiam, plurimos commentarios expositionēſque ipsius. At non peruestigarūt aut assequuti sunt omnia. Seruauit posteris quoq; Deus sua que

colligant . Spiritus sanctus diuitias quas inclusit literis sacris, tum solum exerit, cum Ecclesie necessitas utilitasve exigit : cum non adstringatur semel omnes padere. Annis prope trecentis putabatur rebaptizandi quos haeretici baptizassent : postea docti sumus id non decere . Diu dubitatum est an spiritus sanctus a patre procederet: hodie vniuersa ita credit Ecclesia. Plura sunt eius generis exempla, quae longum esset referre.

Cui dixit. Socrus: Melius est filia mi, ut cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

Et quis metus est, vt in alieno agro resistatur, praesertim hodie : quando ne iuris quidem ministri, quorum interest, cohibere spicilegia in haereticorum agro, impedimento sunt, imo fauent: vt qui magna ex parte vel col-

ligant ipsi, vel metant, velut agri magistri, Ecquis, inquam, est qui legentibus apud haeticos resistit aliquando? Deus, ecclesia, conscientia, magni certe, terribiles castigatores, quibus contradicentibus, nemo impune aliquid agit.

Iuncta est itaque puellis Booz, & tandem cum eis mesuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur .

Quandiu spicas legit Ruth, hordeum tantum dicebatur, cum de recondendo agitur, & hordei & tritici mentio fit. Idque apte: hordeum, quod non ita suaue est ad edendum, poenitentiam quoque significat, quae colligendi tempore perseverare debet, id est, tota hominis vita . Triticum cibus coelestis est : qui quidem agendo bene, colligitur in hac vita, iuxta illud, *Opera-* Ioan. 6. *mini cibum qui non perit, sed perma-*

net in vitā æternam: post verò edendum suauissimè reponitur iustis in cælo. Quoad recondatur post messem, id est, usque ad mortem, metendum & colligendum est in agro domini cum famulis & amicis ipsius.

C A P. III.

Postquam autem reuersa ad socram suam, audiuit ab ea, filia mi, quærã tibi requiem, & providebo ut bene tibi sit. Hebræi codices significantius legunt: nempe interrogatione, sic: nõnne quærã tibi requiẽ? &c. Quibus verbis, quanta sit ecclesiæ pro filiis suis sollicitudo apparet, iuxta illud: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Et si enim pauci vidètur ad se accepisse causam ecclesiæ,

2. Cor. II.

siz, ita ut capita ipsa, & moderatores propemodū peiores reliquis videantur, reliquit tamen sibi dominus septem milia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal: quorum partim authoritate, partim pietate & meritis nobis adhuc prospicit Deus.

3. Reg. 19.
I. Cor. II.

Filia mi, quærã tibi requiem, & providebo ut bene sit tibi. Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. Lauare igitur & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descẽde in aream. non te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesque & discooperies pallium quo operitur à parte pedum, & proiciet te, & ibi iacebis: ipse autẽ dicet tibi quid agere debeas. Quæ respondit: quicquid præceperis faciam. Descenditque in aream: & fecit o-

omnia quæ sibi imperauerat socrus.

Sunt qui vituperent Noemi, dam-
nântque nefarij consilij, quasi subor-
nauerit nurum ad vetitum concubi-
tum viri. Nam eò spectare specie ipsa
videtur, quæ hîc describuntur. Ego
verò saluo iudicio faniore, prudenter
fecisse illam existimo. Simile enim ve-
rò est, etiam si subornarit ad congres-
sum viri, admonuisse, vt nō miscere-
tur, priusquam ille fidem cōiugii de-
disset: quam isto maritali complexu
testaretur ratam esse & confirmatam.
Nam nusquam veteris instrumēti le-
gisse memini, vbi ad solemnitatem
matrimonij per ecclesiam compro-
bandi, Iudæi astringerētur, ad quam
rediguntur Christiani, etiam si intel-
ligam ceremonia semper vsos homi-
nes probos, qua viri & foeminæ con-
uictū appareret coniugalem esse, nō
me-

meretricium. Quæ cum ita sint, quid
peccatum à muliere inope, & quæ pa-
lâm principem populi, alioqui de-
bentem, appetere coniugio non au-
sit, quòd clâm ratione nusquam lege
vetita coniugem quæsiuit? Proinde
sentio toto hoc capite exprimi disci-
plinâ, qua anima sibi Christum spon-
sum fieri studeat: impetrétque. Igitur
aptè Booz, id est, Christum propin-
quum, siue vt Hebræi legunt, cogna-
tum, Noëmi nominauit. Ipse enim
os & caro de carne nostra, & frater
noster est, qui nostram naturam sibi
adiunxerit. Is nocte, id est, sub nocte,
in fine huius seculi, in quem nos ve-
nisse Apostolus scribit, aream hordei 1. Cor. 10.
ventilat. Ita enim de ipso profatur
Baptista Ioannes: ipse vos baptizabit Matth. 3.
in spiritu sancto & igni: cuius venti-
labrū in manu sua, & permundabit

Znc. 15. lum est Euāgelium illud in quo pro-
 positus cōmunis est vitulus faginati-
 lis; id est sacratissimum Christi Iesu
 corpus in augustissimo Eucharistiæ
 sacramento: vel plurimæ spirituales
 consolationes, quibus interiectis so-
 let Deus dulcorare rigorem tenta-
 tionum, secundū quod scriptum est,
Psal. 93. Secundum multitudinem dolorum
 meorum in corde meo cōsolationes
 tuæ lætificauerunt animam meam.
I. Cor. I. Et Apostolus dicit: Benedictus Deus
 & pater domini nostri Iesu Christi,
 pater misericordiarum & Deus to-
 tius cōsolationis, qui consolatur nos
 in omni tribulatione nostra. Sicut e-
 nim abundant passiones Christi in
 nobis, ita per Christum abundat &
 consolatio nostra. Ibi epulatur no-
 biscum & exhilaratur dominus Chri-
 stus, nimirum lætus de constantia &
 puritate

puritate amicorū suorum quos ven-
 tus tentationis nequiuit transferre,
 sed tamē separauit à malis, probauit-
 que dignos existere, qui ad horreum
 domini admitterentur. Explora a-
 nima quó nam modo concilies tibi
 Christum, ita vt te sponsam velit. La-
 uare non tantum semel, sed septies in
 Iordanis baptisate. Laua pedes
 tuos, sed butyro: id est affectus tuos
 foedos, & quæ ex illis profecta sunt,
 æquè immunda opera, pinguitudine
 sacramentalis absolutionis, quã tibi sa-
 cerdos suppeditat ex succo vaccæ il-
 lius ruffe, quæ extra castra immolaba-
 tur, vt ipsius cinere aqua asperso san-
 ctificaretur quotquot vllam immun-
 diciam contraxissent. Laua manus
 tuas, sed inter innocētes. Quid enim
 iam tibi cum noxiis quorum manus
 sanguine plenæ sunt! Saluabitur in-

*4. Reg. 5.
Iob. 29.*

Num. 19.

Psal. 15.

Esai. 1.

Iob. 22. nocēs (ait ille Iob) saluabitur autem
 in munditia manuum suarū. Faciem
Esā. 1. tuam laua, laua à malitia cor tuum:
Prouer. 22. quia scriptum est. Qui diligit cordis
 munditiam, propter gratiam labio-
 rum suorum habebit amicū regem.
 Hunc verò tu sponsum captas, ô ani-
 ma. Denique laua totū corpus, quia
 polluta est tota: vt aspersa cor à con-
 scientia mala, & abluta corpus aqua
 munda, teneas spei tuæ cōfessionem
Heb. 10. indeclinabilem. Vngere, nō oleo isto
 corporali, qui molliciem arguit: aut
 oleo peccatoris: quo iustus refugit
Psal. 140. impingari caput suum, hoc est adu-
 latione: sed eo quod Sapiens esse di-
Prouer. 21. cit in domo iusti, & quod idem iubet
Eccles. 9. de capite nō deficere: de quo & alius
 propheta dicit in Psalmo: Dilexisti
Psal. 44. iustitiam, & odisti iniquitatem: pro-
 pterea vnxit te Deus Deus tuus oleo
 lætitiæ

lætitiæ præ consortibus tuis, hoc est
 prōptitudine & alacritate animi, ad
 obediendum domino. Quanquam &
 hoc oleum charitatē (interprete Au-
 gustino) significare potest, qua vngi
 animā necesse est, quæ placitura regi
 sit, cuius sponsa esse desideret. Et in-
 duere cultioribus vestimētis. Cultio-
 ra vestimenta (vt equidem opinor)
 pro mundioribus dixit. Cuius enim
 cultus alioquin singularis vestimen-
 ta habere potuit muliercula peregri-
 na, & ita pauper, vt spicas colligat in
 alieno agro? Itaque tantundem est, ac
 si dixisset: Laua quoque vestimenta
 tua, sed in sanguine vixæ quæ Chri-
 stus est, Nam & ibi quadraginta qua-
 tuor millia signati, cum maxima il-
 la turba quam dinumerare nemo
 potuit in Apocalypsi lauerunt stolas
 suas, & dealbauerunt eas: nimirum in

*Genes. 49.**Apoc. 7.*

Esa. I.

sanguine agni. Alibi enim etiam si aqua videatur esse ubi lauantur, vestimenta rubra fiunt: in sanguine autem agni rubra dealbantur. Scriptum est enim: *Quiescite agere peruerse, discite benefacere, quærite iudiciū, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā: & venite, arguite me, dicit dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinū, quasi nix dealbabuntur. Et si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Ab hoc ornatu laudat propheta messiae sponsam in Psalmo. Astitit (inquiens) regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. Ne tamē crederemus cultum hunc ad corporis pertinere indumenta, paulo post addidit. Omnis gloria filiae regis abintus, cum fimbriis aureis, circumamicta varietatibus. Reuera tum orna-*

Psal. 44.

natus sponsae Christi ibi adhibendus est, ubi modò pulchra est, id est, in animo. Cùm enim intus sit anima, intus cultus adhibendus, intus color procurandus est. Sunt autē virtutes & opera Christiana animae indumenta. Istis enim exornatur melius, quàm corpus vestibus.

Descende in aream, id est, accede ad locum ubi epulum celebratur, sed clam omnibus. Non enim te videat homo quisquam, donec (Booz) esum potumque finierit: non amat ille iactabundas sed humiles, & quæ se abscondunt ne pareant. Quam enim de sponsa voluit matrem facere, inquiri iussit in cubiculo clausam & orantem: & quorum voluit accipere preces, secreto orare iussit, sic mādās: Cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrē tuum *Luc. I. Matt. I. 6.*

Matth. 6. in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et, Attendite ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis.

Cantic. 5.
Psal. 75.
Psal. 5.
3. Reg. 19. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat. Cum audis dormire Christum, memeto eius quod de ipso scriptum est: Ego dormio, & cor meum vigilat. In pace autem factus est locus eius, Et in pace in idipsum dormit & requiescit. Vide ergo ut quieta & pacifica sis: quia non in commotione dominus. Veniensque & discooperies pallium quo operitur a parte pedum, & proiicies te, & ibi iacebis. Non discooperies (in qua) a parte capitis: id enim superbæ arrogantisque esset, quæ antequam vocata accederet, & auderet se æquiparare domino. Adde quod nemo caput Christi discooperire potest, id est diuinitatem

uinitatem eius pernoscere. Genera- *Esai. 53.*
tionem enim eius quis enarrabit? Aut quis cognouit sensum domini, & quis *Sap. 9.*
consiliarius eius fuit? Quæ Dei sunt, *Roma. II.*
nemo cognouit, nisi spiritus Dei: Ita- *I. Corin. 2.*
que discooperies pallium a parte pedum, id est contenta eris nosse initio, quod pedes habet, id est cum esset Deus, humanitatem assumpsit: ibi proiicies te quam humillimè, & secus pedes illos iacebis, vbi Magdalena sedens & *Luc. 10.*
discens excusata est. Si quid volet te amplius discere & agere, dicet tibi sensim quid agere debeas. Cum voluerit, eriget te ad caput cognoscendum & tractandum. Solet ita euehere humiles. Tantum prudens & cautus esto.

Cumque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, iserque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum,

(vel, vt est Hebraicè, in summitate acerui) *venit absconditè, & discooperto pallio à pedibus eius, se proiecit.* Facit obediens anima quod prudens mater iubet Ecclesia. Cæterū quod Booz dormire dicitur iuxta aceruū (puto additum fuisse manipulorum) vel in summitate acerui, significat beatitudinem & gloriam Christi. Ipse enim nunc exacto patiendi tempore, vtraque natura glorificatus est, & dormit summa quiete super aceruum bonorum, quæ nobis ipse promeruit. Ibi quiescere ac dormire nos quoque oportet, nec antè: quandoquidem antequam aceruus bonorum operum à nobis perfectus sit, semper vigilandū est, vt paulatim surgat & augeatur.

Et ecce nocte iam media expanit homo & conturbatus est, viditque mulierem iacentē ad pedes suos: & ait illi: Quæ es? No-

es? Noctem dicit totum id tempus, quo omnia molitur ac tentat anima, vt gratiā Christi ineat, fiatque sponsa ipsius: quod quidem tempus aptè nox nominatur ob metū, qui comes nocturnarum tenebrarum esse solet. Res enim est solliciti plena timoris amor. Nec officit quod scriptum est, Charitas foras mittit timorē. De timore enim illo loquitur, de quo Poëta. Oderūt peccare mali formidine pœne. Et alius, odit qui metuit. Est alterum timendi genus, de quo propheta: Timor domini initium sapientiæ. Et qui timet Deum, faciet bona. Timoris huius nocte iam media (nam nunquam expetat finem operis nostri, ille qui filio reuertenti antequam domum attigisset, occurrit, & sermonem osculo amplexūque occupauit, ne totā, quod instituerat oratio-

I. Ioan. 4.

Psal. 119.

Prouer. 1.

Eccles. 5.

Luc. 15.

nem ad patrem haberet) excitatus est & nos percōtatur. Scit enim nullam fore perfectionem operis nostri absque suo occurſu, imō concursu: quia sine ipſo (vt nos admonuit) nihil agere possumus. Quod expauit, admirationis cuiusdam plena est commendatio sollicitudinis nostræ: qualis est illa de angelo Smyrnæ Ecclesiæ, qui dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus & uiuit. Scio tribulationem tuam, & paupertatē tuam. &c. Nihil horum timeas quæ passurus es. In eo quod sequitur: Et cōturbatus est, interpretes mire variant, tum veteres, tum recentes. Alii legunt, Et tenuit, siue amplexatus, aut etiam contrectauit: alii, versus est de latere in latus: reliqui cōtraxit se quomodo solent qui inopinatō per tenebras aliquid contingunt. Omnia verō congruunt myste-

mysterio. Amplexatur amicissimè, contrectâtque & demulcet dominus se quærentes, vel (teste Euangelico acolasto) vertitur de latere iustitię siue iracundiæ, qua iustè aduersum nos mouebatur, in latus misericordię. Interdum etiã contrahit se, non vt prorsus abeat, sed vt irritet ad quædum, quomodo sponsæ in Canticis fecisse legitur sponsus. De quo sic inter cætera sponsa loquitur. Pessulum ostij *Cant. 5.* mei aperui dilecto meo (videlicet pulsanti) at ille declinauerat, atq; trāsierat. Anima mea liquefacta est, vt dilect⁹ loquutus est: quæsiui & nō inueni illū. Quibus verbis indicatur erga animā fieri à Deo quod mox sequitur. Et ait illi. Quæ es? Id enim est pulsare ad ostium, Rogare qui sumus, & quid agamus. Maximè enim prodest quærentibus Deum, frequēter in se-

*Ioan. 5.**Apoc. 2.*

ipfos redire, & humiliter animaduertere qui ipsi sint. Humilitatem enim respicit Deus.

Illaque respondit, Ego sum ancilla tua: expande pallium super famulam tuam, quia propinquus es. Sunt qui affirmant id moris Hebræos habuisse, vt qui virginem aliãve fœminam cuperet uxorem, pallio suo ipsam cõtegeret: siue quòd illi causa esset amittendi pudoris: siue quòd hoc signo indicaret se protecturũ aduersus quoscunque, si qui fortè afflicturi contra ipsam insurgerent. Magis placet prior ratio, quæ alludere ad nubendi verbum videtur, quod obtegere significat: videlicet, ne id quod à coniugibus fit, etiam si per se malum non est, tanquam indecorum spectâtes offendat. Apud Plutarchum lego in Bœotia solitum esse spõsas obtectas aspa-

ragine

ragine coronari: vt sicut ex asperri-
ma spina ea fructum fundit, sic noua
nupta primam asperitatem difficul-
tatẽque suam non defugienti, nec
indignantı marito, vrbanam iucun-
dãque vitæ societatem præstet. Et
apud Romanos, nouarũ nuptarum
flammeo obuoluebãtur capita, quòd
prisci dixerũt obnubere. Aliis placet
quòd his verbis Ruth ad cõcubitum
Booz inuitarit, tãquam dixerit. Cũ
propinquus sis, & possis me tibi con-
iugem facere: cur nõ incipis me tho-
ri facere consortem? Is etsi nõ vsque
adeò alienum est, non possum tamen
probare, qui didicerim ex hoc libro
quanta virtus Booz & Moabitidis
huius, tum ex continentia, tum ex a-
liis rebus laus apud Bethlêhemitas
fuerit. Nec mihi verò simile est mu-
lierem alioquin pudicam, ita imme-

morem fuisse pudoris, vt vel coitum rogare sit ausa. Proinde (ni ipse fallor dum cæteros falsi arguo) nec obnubi sponfarum more, vtpote nocte obscura, petiuit in fidem sponsalium, nec apertè cõgressum expetijt: sed tantum indicauit se cupere, vt erga ipsam iure vteretur propinquitatis: quod vel tunc non solum concubitu, imò verò magis data verbis fide facere poterat. Id quod Hebraica littera videtur vtcumque innuere, quæ non pallium, sed alam habet: quæ in scriptura protectionem significat: & nomen propinqui hîc positum Goel Hebræis, vindicem quoque & sanguinis vltorem significat. Habent interim mysticum sensum hæc verba. Nam nec nudã animam sibi desponsat Christus, nec suis amictam indumentis: sed ipse pallio suo contegit.

cõtegit. Non nudam accipit, sed ornata, sicut scriptum est: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum. Nec suis amictã vestibus, quas per murorum custodes auferri mandauit, iuxta illud, quod in Canticis Salomonis ipse testatur: Inuenerunt me custodes, qui circuierunt ciuitatem: percusserunt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. Custodes isti præfecti sunt ecclesiæ, qui sedulo ciuitatem circumeunt, ne per incuriam suam hostis irrumpat, obuiosque ciues gladio spiritus monendo obiurgandoque percutiunt interim tam fortiter, vt vsque ad animam deliciis indormientem & sopitam infigatur vulnus. Tùmque vbi illa sensit per-

*Psal. 44.**Cant. 5.*

Deute. 21. cussurâ, agnoscit se, prosternit se custodum pedibus, culpas humiliter cōfitendo, sicque sordidis indumentis exuitur, id est, vetere homine cum actibus suis. Huius figurâ in captura præcessit, quam Hebræis, prius circuncisis illius vnguibus rasâque Cesarie, atque captiuitatis veste deposita, vxorem ducere poterat.

Matth. 5. Est autē pallium Christi, quo sponsa anima obuoluenda est, charitas, sine qua nec tutò, nec bene, nec denique honestè, quietura sit, imò nec placitura sponso. Fortasse ipse sponsus de illo pallio ita præscripsit: Si quis vult tecum iudicio contēdere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Nam is est ipse, qui ad tribunal conscientiarum nostrarum nos pro-uocat, & nobiscum expostulat de tunica, interiore illa animæ veste, quæ cogita-

cogitationibus cōtexta est: quâque ille sibi velut iure debitam reddi exigit: quia scriptū est: Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquæ cogitationis diem festum agēt tibi. Cui nos pallium charitatis externæ, id est opera, quibus exercetur, offerre debemus, potius quàm excidamus causa: quia proculdubiò ille nos vinceret. Sed quū congruit (dicat quispiam) vt nos pallium demus Christo, à quo petimus: imò verò, ideo petimus prius, vt postea demus? Nam nunquā daremus nisi ille prior nobis dedisset petentibus. Quid enim habes (clamat Apostolus) quod non accepisti? Et ipse (ait idem) operatur in nobis velle & perficere pro bona volūtate. vel pallio significatur protectio diuina, quæ nos ab iniuriis æstus & frigoris tuetur. Quicquid sibi pallium

*psal. 75.**1. Cor. 4.**philip. 2.*

Eze. 5.

velit dicamus confidenter : Expande domine pallium super famulos tuos, quia propinquus es . Os enim nostrū, & frater noster es. Imò os de ossibus nostris, & caro de carne nostra. Iam nemo carnem suam vnquam odio habuit, sed nutrit & fouet eam.

Et ille: Benedicta (inquit) es à domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti : quia non es sequuta iuuenes, pauperes, siue diuites. Quis iam ausit dicere Ruth coitū Booz superioribus verbis quæsiisse, pudore vel tātisper violato : quando ex præsentī opere benedicta à Domino dicitur : nimirum ob rem vetitā nemo à Domino benedicitur. Tantum igitur (vt superius dixisse memini) isto discubitu ad pedes Booz, & pallii petitione, indicauit se pauperū more, diuitis propinqui connubium petere. Porro misericordiae

fericordiae prioris nomine, sunt qui charitatem piūmque affectum interpretantur, qua illa vsa est erga virum dum vixit: posteriorē, qua post ipsius mortem, fuscitando semen, & apud posteros nomen defuncti propagando. Est autē misericordia posterior, id est, quæ erga defunctos fit, priore maior . Quādoquidē mortui seipos iam nequeūt iuuare, cūm viui haud ita prohibiti sint. Quæ expositio, si (vt est) vera est, quantomagis placet Deo misericordia qua fideles pij erga defunctos vtūtur, orātes pro ipsis, orarique procurantes, & sacrificium sacrosanctum altaris offerri, aliisque pluribus modis releuari? An non maius officiū est, si eximas cruciatibus, quàm si nomen posteritati commendes? Cur itaque aduersus hanc Christianorum charitatem oblatrant hæ-

retici? Arridet admodum pia hæc interpretatio, sed vt nō vetor quod sentio, idque meo iudicio rectè, adferre: ita videtur mihi scriptura hoc loco simpliciter pietatem & probitatem significare, qua Ruth vsa sit prius cū focru, ipsi obsequendo, velut filia sollet naturali matri: & nunc vtitur petendo coniugio, non intemperie libidinis superata, sed prolis amore, quam educet legis ritu, instituâtque ad pietatem. Certè capite secundo dixerat Booz ad ipsâ: Nuntiata sunt mihi quæ feceris focruui tuæ post mortem viri tui, & nūc benedictionis adfert causam, quòd non velut puellæ incontinentes & coitus appetētia vitæ solent, cuiuslibet adolescētis cōiugium ambiuerit, sed legitimū modo: ita vt vel seni locari delegerit, à quo non tantum captura sit genialis

sup. 2. c.

VO-

voluptatis. Continet autem hæc litera mysteriū. Commédatur enim secretò anima Christiana, quæ colligēdo tantum didicit, vt sciret tandem quem sponsum esset potissimum petitura: non iuuenes quidem, sed antiquum illum dierū, de quo Daniël *Daniel. 7.* propheta: id est, nō hæreticos qui recenter emerfere, aut alios quosuis. Omnes enim sunt sensu paruuli, vt *1. Cor. 14.* de talibus testatur Apostolus. Quod addidit, siue pauperes, siue diuites, innuit omnes esse cauendos, siue qui opum suarum nos allicerent impartitione: siue qui non ita abundantes verbis nos seducerēt. Nā ab huiusmodi, tū diuitibus, tū pauperibus pluri mi decepti descuerūt à Christo, desciscuntq; hodie. Quāquā nō reiicio aliorū expositionē, qui diuitū nomine interpretantur doctos facundōs-

L iii

que hæreticos, pauperum reliquos.

Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus meus, qui habitat intra portas urbis mee, mulierem te esse virtutis. Et hæc quoque iuuant ad abrogandam impudicitiae suspicionem Ruth, quã ob honestam iustamque petitionem iubet metu vacuum esse, id est, non hoc tantum quod petiit, sed quicquid ipsa vnquam æquum putauerit tota petere fiducia. Nam quicquid, ait, dixeris, id est rogaueris, faciam tibi, etiam quod nunc petiisti, si modò per legem nostram liberum fuerit. Neque te velim vereri, vt me pudeat diuitem iungi mulieri inopi modò probæ ac pudicæ: qualem te omnes mei ciues affirmant esse, & proinde venerantur & amant. Ego diuitias nõ specto, sed virtutem: vnde vera nobilitas manat.

Hinc

Hinc magna Dei æquitas clã innuitur: qui personas ob diuitias cæterave alia, quibus homines sibi magni videtur, non accipiat: sed pias tantum ac bonas. Diuitem, regumque, & tribunorum, & fortium carnes auibus *Apoc. 19.* cœli dabit iudex Christus deuorandas, vt pronunciat apostolus Ioãnes: ob id tantum quia boni non fuerint. Et alius proclamat, Diuitiæ non pro- *Prover. 11.* derunt in die ultionis: iustitia autem liberabit à morte. Illud quoque legitur ex hoc loco probari Deo, quod sui ab omnibus bene audiãt. Etenim hæc Dei esse volutãtẽ testis est diuus Petrus, vt benefaciẽtes obmutescere *1. Pet. 2.* faciamus imprudentũ hominũ ignorantiam, & conuersationẽ inter gentes habere bonam: vt in eo quod antea detrectauerant de nobis tãquam de malefactoribus: e contrario ex bo-

L iiii

nis operibus nos considerantes, benedicant Deum.

Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Genus sanguineme nostrū, cuius ipse particeps factus est, allegātibus, Christus haud abnegat: sed ait non sufficere id ad salutē.

Matth. 20. Duobus consanguineis aliquādo dixit: Sedere ad dextram meam aut sinistram non est meum dare vobis. Et

Matth. 12. dicenti: Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te alloqui, respondit: Quæ est mater mea? & qui sunt fratres mei? Et extendēs manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror & mater est. Proinde quærenti animæ Christum sibi sponsum iungi, imprimis cauendū ne quis eo sit propinquior.

quior. Ipse enim ab omnibus quidē amari vult, summo illo spōsi amore, nec admittit corrualem: quāquam citra vllius iniuriam omnes amplexatur & amat. At quis, ais, propinquior illo esse potest, qui coniugio intercedat? Adam homo de terra terrenus: animalis homo qui non percipit quæ sunt spiritus dei, corpus mortis huius: Caro quæ cōcupiscit aduersus spiritum. Hic homo (inquam) in multis propinquior est animæ quàm Christus: quia in multorum mortali corpore peccatum regnat: ita vt obediant concupiscentiis eius. Infœlix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis hūc propinquum, quem non mihi licet interimere, ita domabit, vt iam nolit sponsus esse? felix prudēsq̄ ille est qui cum Apostolo dicere potest, Castigo

1. Corin. 5.

1. Corin. 2.

Galat. 5.

Roma. 7.

1. Cor. 9.

corpus meum & in seruitutem redigo, ne reprobus inueniar. Propinquus hic miser & incautus futuri, dū sibi vult Ruth hereditatem vendicare, se & ipsam perdit.

Quiesce hac nocte: & facto mane, si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est. Sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, viuit dominus. Dormi vsque mane. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum. Vel ex hac litera innotescit clarissimè continētia Booz. Cæterum quod dixit: Quiesce hac nocte, tantundē valet vt si dixisset: præstolare parumper, & ne puta me diu prolaturum quod spondeo, vbi primum diluxerit, leuabo te hac cura. Resciscam enim vtrum ille, quo vno excepto, fidē matrimonij etiam præsentē darem, vti erga te iure propinquitatis

quitatis velit, vxorēque ducere. Quòd si acquieuerit, bene res, quam petis, acta erit. Quippe nupseris propinquo, qui posteritatem suscitabit viro tuo defuncto. Si te recusarit, ego te accipiam, viuit dominus. Dormi quod superest noctis. Nec plus colloquij vltro citròque factum est, vt intelligamus neutrius affectum libidinofum fuisse. Quærenda mysteria. Quid sibi vult illud quod animæ quærenti dominum sponsum, is respōdet: Quiesce ac dormi hac nocte. Quæ quies animæ absque Christo esse potest, præsertim incertæ vtrum dignaturus sit sponsæ honore? Ergo quiesce & dormi hac nocte, dictum est pro cōfide, ne despera: tantum da operam vt nemo sit tibi quàm ego propinquior. Mane autē facto, id est detecta planè & declarata opere ma-

nifestario volūtatis erga me tuæ constantia, quòdque prorsus omni alio posthabito, me cupias sponsum: tentabitur castigatione aliqua propinquus ille vetus homo, vt sciamus nūquid repugnaturus cōtumaciter sit: calcitrabit quidem semper, sed modo, ne vt dominus imperet, nō omitam te accipere. Sin autem vincat, virtus esto: ego te sponsam habere non potero, anima. Sed nunquid si infelix ille propinquus vicerit, sibi que miseriorem animulā adligauerit nefario cōiugio, bene res acta erit? Quorsum igitur hæc dicuntur? Quod attinet ad mysticum intellectū, ironia est. Dormiat igitur interim anima ad Christi pedes vsque ad noctis abscessum, id est expectet iuxta propheticum verbum salutare Dei in silentio. Bonum quippe est prætolari cum silentio salutare

salutare Dei. Et Esaias dicit: Si reuertamini & quiescatis, salui eritis. In silentio, & in spe erit fortitudo vestra. Esa. 3.

Surrexit itaque antequam homines se agnoscerent mutuò, & dixit Booz. Caue ne quis nouerit quòd huc veneris. Cùm litera sit per se manifesta, recurrèdum ad mysteria. Agnoscut se mutuò homines, cùm interior exteriori cōsentit, & inicitur exitiabile ipsorū foedus aduersus spiritū. Ante anima surgat necesse est, quàm detestanda ista concordia cœperit, aut saltē cōfirmetur, si modò Christū spōsum desiderat. Scriptum enim est: Carnis curam ne feceritis in desideriis. Et non regnet peccatum in vestro mortali corpore: vt obediatis concupiscentiis eius, sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Quod sequitur: Caue ne quis nouerit quòd huc Rom. 13.
Rom. 6.

Matth. 6. veneris videtur habere hūc sensum: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit elcēmosina tua in abscondito: Et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quibus verbis non tam iubentur abscondi opera nostra quā intentionem: alioquin non dixisset alibi: *Matth. 5.* Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui est in coelis.

Et rursum: Expande, inquit, pallium tuum quo operuis, & tene vtraque manu. Qua extendente & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eā. Qua portans ingressa est ciuitatem, & venit ad socrum suam. Dudum diximus pallium animę, veterem exteriorē, ve hominem esse, qui interiorē (qui propriē homo est) contegit. Id iussu domini expandendum venit. Porro expand-

expanditur cū variis tentationibus exponitur. Nam collectum esse quodāmodo videtur, cū votis potitur: dispersum cum omni officiorum genere agendo, patiendōque cogitur spiritui seruire. Verūtamen cū expanditur, vtraque tenendum est manu dextra leuāque. Malignus est vetus Adā noster: cū cogitur seruire, aut calcitrat, aut deficit. Ibi vtraque opus est manu dextra, quę cōpescat calcitrātem: leua, quę sustineat collabētē. Quippe ita moderāda corporis huius subiectio est, vt nec rebellet, nec frāgatur, vt enim delicatē nutrire, ita interficere vetamur. Si expandatur, teneatur ambabus manibus. Caput sex modios hordei. Sacramēta maxima sunt, tum in materia, cū in numero. Materia hordeū, numerus est senarius. hordeū, quod genus frumē

ti est crassum, spicosum, háudque ita ad vescendum suaue, poenitentia de- notat: quæ quòd aspera sit, & velut bellum carni inferat, grauis plerif- que & intolerabilis videtur. Senariũ verò numerum literæ sacræ cõmen- dant, quòd is mensura sit diuinæ mo- litionis, id est creationis mundi hu- ius: quòd sexto die conditorum no- bilissimũ homo plasmatus sit ex lu- to, quòd lapsorũ mortaliũ releuan- di gratia, Filius Dei, sexto mēse quàm diuus Ioannes Baptista cõceptus est, & ipse opera diuini spiritus in virgi- nis immaculatæ vtero humanam na- turam induerit: quòd in Samariam appulsus hora sexta lassus, supérque fontem Iacob sedens, mulierculá Sa- maritaná edocuerit. Denique quòd die hebdomadis sexta, hora itē eius diei sexta, pro nobis mortuus sit. Per-
fectum

fectum autem esse suæ partes vsque adeo confirmant, vt teste diuo Augu- stino, facilius sit coelũ & terrã trans- ire: quæ secundũ senariũ numerum fabricata sunt, quàm effici posse vt senarius numerus suis partibus non compleatur. Quamobrem (ait ille) non possumus dicere propterea se- narium numerum idem perfectum: quia sex diebus perfecit Deus omnia opera sua. Sed propterea sex diebus perfecisse opera sua, quia senarius nu- merus perfectus est. Itaque etiam si ista non essent, perfectus ille esset: nisi autem ille perfectus esset, ista secun- dum eum perfecta non fierent. Quin verò senarii partes quibus componi- tur, sunt vnũ, duo tria: quæ in summã collecta sex efficiunt. Cæterum & ip- sa mysticam habent significationem, quæ naturalem senarii perfectionem

Matth. 3.

adaugent. Primo enim tempore (ait venerabilis Beda) sub lege naturæ, veluti in quadam vnitatis sancti patres Deo seruiebant. Secundo tempore, lex addita est ad naturam, ut quod mala consuetudo vitiauit in natura, lex reformaret in litera: & fuerunt duo, natura, & Lex. Tertio autem tempore, venit gratia cœlestis per Iesum Christum: & sunt tria: natura, lex & gratia. Ergo capit vetus homo noster, qui (ut diximus) animæ pallium est, sex hordei modios, cum perfectam deoque acceptam poenitentiam agit, id est (ut Baptista contionabatur) fructum poenitentiae dignum facit. Hoc poenitentiae fasce onusta anima ad Ecclesiam reddit, matri deinceps reconcilianda, & communionem fructuum suorum factura fidelibus: de qua diximus paulo ante. Nam etsi non continuo

tinuo cum crimen siue mortale peccatum admisimus, extra Ecclesie proiciamur communionem, sed partem adhuc aliquantulam habeamus precum suffragiorumque matris Ecclesiae, nec interdicti sumus sacramentorum participatione, aut conuictu fidelium. At quia gratiam amisimus, quæ verissimum est fidelium vinculum & perfecta unio; partem illam non accipimus, quam qui charitatem seruauere, accipiunt: facilius enim nobis Deus illis fratrum nostrorum bona merita communicat, cum sibi placemus, quam cum indigni sumus & exosi propter peccatum.

Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia quæ sibi fecisset homo, & ait. Ecce sex modios hordei dedit mihi: Et ait: Nolo te vacuam reuerti ad socrum tuam. Dixitque Noemi. Expecta filia de

Ioan. 9.

nec videtamus quem res exitū habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleverit quod locutus est. Cū hæc lego subit memoria cęci illius Euāgelici, quem, cū illuminatus fuisset per Christū, interrogabant tam sedulò vicini, & qui prius illum nouerant. Et profecto vterque eius, boni quòd ad poenitentiam, consequitur, significationē habuit. Ruth, inquā, & Sidonius, vel Cedonius, nam ita lego vocitatū cęcum illum Euangelicum. Qui enim verè rectęque respiscit, is nouam acquirit diuinarum rerum cognitionē, tum domino familiarior euadit, postremò & aliis exemplo est poenitendi: quod clam indicatur percōtatione Noēmi rogantis: Quid egisti filia? Quòd addit Ruth: Ecce sex modios hordei dedit mihi, significat poenitēdi quoque beneficium à Deo peccatoribus

toribus dari: vt qui nō sint sufficientes aliquid cogitare à seipsis quasi ex seipsis. Illud autem. Nolo te vacuam reuerti ad focrum tuā, magnum continet sacramentum. Quod est illud? Indiget illa? An auara est? An potius more benehabētis familiæ omnes oportet congerere, & neminem venire a symbolum? Ecclesia non indiget, quæ thesauris sponsi sui ditata est. Non est auara, quæ omnibus filiis diuitias suas impartit, modò illi digni sint, qui accipiant. Vult autem amātque filios qui morigeri sunt, quique conferant in vsus communes. Et id est quod dominus hoc loco intēdit: Nolo (iniquiens) te vacuam reuerti ad focrum tuam. Quid hīc respōdeant Lutherani quorum dīcterium est, opera hominis quamlibet Christiani mala sunt? Cuius opera necessario

sunt mala, quomodo onustus hordeo redibit ad focrū? Quid inquam boni referet ad matrē Ecclesiā? Quæ denique sanctorum cōmunio? Sin in fide tantū cōmunionē esse dicant. Ergo nulla erit, aut erit paucissimorū: quādo vix triū ex ipsis consensus est in suis articulis. Ergo falsi sunt. Magnum commodum ad ecclesiam adfert pœnitentia filiorum. Cum rediisset A sotus ille euāgelicus, pœnitēdi selectum exemplum, pater epulū familiæ parat, & s̄ymphoniam & chorum, vt taceā quæ pœnitēti sunt filio donata vsque ad fratris inuidiā: adeò non rediit vacuus, qui rediit famelicus & nudus. Sed quid sibi vult illud: Expecta filia donec videamus quem res exitum habeat? Nunquid videri potest pœnitētiæ exitus? Nunquid (inquam) quisquam certus esse potest

potest se acceptū esse gratūmq; deo? sibi condonata esse peccata, & animæ suæ sponsum deum se habere? Cur *Eccle. 9.* igitur scriptum est, nemo scit vtrum amore an odio dignus sit? aut cur Apostolus dixit: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum? Quicquid rogetur illud verum est: fidelis est Deus, se ipsum negare nō potest. Et quod ipse dominus dicit in Apocalypsi ad angelū Laodicee: Emulare, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici & cōsedi cum patre meo in throno eius. Nōne, id est adferre ad matrem sex hordei mensuras? Igitur expectare hoc loco idem est, at-

que fiduciam habere, & bene sperare de diuina clementia & humanitate singulari. Confirmat pœnitendi meritum quod mox sequitur: nō cessabit homo nisi compleuerit quod locutus est: cōfirmat & fidem nostram quæ de diuinis est promissis. Non enim est Deus, vt homo, vt mentiatur. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptū est. Cæterum congruunt hæc verba Euangelio, vbi dicitur: Coelum & terra trāsbunt, verba autem mea non præteribunt.

Roma. 4.

Eze. 21.

CAP. IIII.

Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Booz facturus dictis fidem, portā adit ciuitatis, vbi solebant olim iudices

iudices causas audire, iūsque omnibus petētibus dicere: ex domini præscripto. quantum colligi potest ex ipsius verbis in Deuteronomio sic iubentis: Si duxerit vir vxorem, & postea odio habuerit eam, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, obiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Vxorem hanc accepi, & ingressus eam non inueni virginē: tollent eam pater & mater eius, & ferrent secum signa virginitatis eius ad seniores vobis, qui in porta sunt. &c. Vt autē retegamus mysticos huius capituli sensus, qui videntur ad dominicam incarnationem pertinere. Virgo sacratissima Maria est porta hæc, de qua testibus sanctis interpretibus, intelligitur illud Ezechielis: Porta hæc clausa erit. Non aperietur, & vir nō transiet per eam: quoniā dominus Deus

Deute. 22.

Eze. 44.

Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea. Itemque id psalmi: Diligit dominus portas Syon super omnia tabernacula Iacob. Quibus assensa ecclesia de ipsa canit: Tu regis alti ianua, & porta lucis fulgida. Ad hanc ascendit Christus cōceptionis ipsius momento, illam protegens ab originalis peccati communi cæteris mortalibus iniuria, gratiæque sua exornās ac replens: per quam in ea sedit quoad tempus esset cum propinquo differendi de futuro ipsius & humanæ naturæ connubio: quod intra virginis vterum parabatur celebrandum.

Cūque vidisset propinquū præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eū: Declina paulisper, & sede hīc, vocans eū nomine suo. Qui diuertit & sedit. Propinqui nomine significantur hoc loco

eo Moses & prophetæ, & quotquot ex Iudæorum gente ob sanctimoniā & miraculorum gloriā poterāt messias credi & existimari. Præteribant omnes absque coniugij huius mentione, quos declinare paulisper iussit dominus, & sedere, vocās illos nomine suo, id est, admonēs Iudaici nominis acceptæque legis in deserto, & oraculorum prophetorum. Diuertērūt ex ipsis aliquot & sederūt, scrutantes scripturas sanctas, & prophetarum de messia vaticinia. Præteribat ille primò, deinde diuertit ac sedit ad portam rectè iudicans, qui in Euāgelio rogatus quis esset, confessus est & non negavit. Et confessus est, quia non sum ego Christus. Et iterum ad discipulos: Nō potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ipsi vos mihi testimoniū per-

Ioan. 1.

Ioan. 3.

hibetis quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet spōsam, sponsus est: Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudiū meum impletum est. Sic & Moses ipse primus præteriit, qui dicebat: Mitte obsecro domine quem missurus es, tantum non dicens, Alius huic sponsæ decretus est sponsus, hunc mitte.

Exod. 14.

Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos, Sedete hęc. Quibus residentibus loquutus est ad propinquū. Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reversa est de regione Moabide. Quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis, eme & posside. Sin autem displicet tibi hoc ipsum

sum, indica mihi ut sciā quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es: & me, qui secūdus sum. At ille respondit. Ego agrum emam. Cui dixit Booz. Quanto emeris agrū de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit debes accipere, ut suscites nomē propinqui tui in hereditate sua.

Cauet Booz prudēter omnibus modis, vt quod erat facturus calumniæ, haud pateret, cui subderetur, si omīssa solemnitate hac, Ruth accepisset vxorē. Nam aut putaretur illa scortum, alioqui verius quā coniuæ legitima, aut Booz occupasse matrimonium amore prædij venalis. Cæterum lege Moſis cautum fuit, vt agros vendatos propinqui redimerent, aut veno expositos primi emerent. Et ne

Leuit. 25.

quis hęc heret, quod Elimelech prædium non potuerit vendi à Noemi,

quæ tantum dotaria fuerit: illud aduertendum, quod viri facultatibus absque liberis vita defungentis vxor per propriam modo vitam succedebat: ita vt ipsarum vsam posset vendere. Quanquam mirum videri possit, cur si tantum vsus non fundus vendebatur, cogere qui emisset, Ruth vxorem accipere. Nam non videtur æquum, vt qui vsum tantum agri emisset, idque modo vsque ad iubilæi annum, qui fortassis impediret, compelleretur eius ducere viduam, cuius predium emisset. Propter quod sunt qui dicant Noëmi proprium fuisse agrum illum, dictum autem Elimelech recepto more, quo vel vxorum bona maritorum esse dicuntur. At si ita fuit, propinqui Noëmi, qui ex alia fuere inde familia, emere debuerunt, non cognati Elimelech. Vt cumque sit, illud saltem

tem deprehēdimus, nonnulla obseruanda fuisse Iudæis, quæ in lege disertè scripta non fuerāt. Nam nusquam scriptum inuenias alibi cogi illum qui agrum emisset, vt vxorē sibi duceret viduam propinqui mortui. Cur proinde negant Lutherani quicquam obseruandum Christianis esse, quod nominatim in sacris literis non sit positum? Nunquid ita se Deus astrinxit scripturæ, vt nihil potuerit iubere aliud quam quod scripto commendatum sit? Scilicet verò æquum sit mortalis principis præcepto voce tantum facto nos parere, vt scripto: & iniquum nos obedire immortalī Regi aliter quam scripto mandanti? Vnde ista vesana animi crassities? Sed non innotescit (aiunt forsā) quod aliis modis iusserit Deus. Quibus ego. Quis inquam nuntius certior esse potest eo

1. Tim. 3. quem Apostolus dixit esse firmamentum, & columnam veritatis, id est Ecclesiam: cui iugiter adsistit Dei spiritus, ipsam quæ agenda sunt, semper pro temporis necessitate edocens? Si solis scriptis iussis obtemperandum, quibus parebant Christiani antequam scriberentur? Nam non semper scripta fuere. Aut quis ausit tuta conscientia deicere omnia Christi Apostolorum vè mandata scripta esse: Cum de Christo legamus à dilecto Apostolo scriptum. Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros. Et Apostolus non omnia scribat, sed reliqua cum ad ipsos venisset, polliceatur se dispositurum? Adde quod Iudæorum est illud, videlicet indigere præceptis scriptis & scripta lege:

lege: non Christianorum, in quorum cordibus scriptum esse debet Evangelium, iuxta vaticinium Hieremiæ, quod & ad Hebræos producit Apostolus: Hoc est testamentum quod ego testabor ad illos post dies illos dicit dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum inscribam eas. Et iterum: Ecce dies venient dicit dominus, & consummabo super domum Iuda testamentum novum: non secundum testamentum quod feci patribus eorum: in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israël post dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Non abrogo

Hebræo. 10.

scriptum Euangelium, quod ipse ex-
 osculor & veneror velut verbum ip-
 sissimum Dei nostri, nulla satis vn-
 quam reuerentia habitum, sed mole-
 stissimè fero, ita à nebulonibus in or-
 dinè redigi Deum, vt iam nolint illi
 parere tantum loquenti, nisi etiã scri-
 bat quòd fieri velit: & quòd ad im-
 becillitatis nostræ leuamen factum
 fuit, ad necessitatè torqueri. Nam te-
 stis est diuus Ioãnes Chrysoftomus,
 tantùm quia futuri eramus negligentes,
 & memoria parum tenaci, idcirco
 literis mādatum euangeliū Christi.
 Admittendum proinde quicquid
 ecclesia iusserit, tum quòd mater no-
 stra est autoritate prædita iubendi,
 tum quòd nescimus plerumque, an
 quod iubet mandatum potius patris
 nostri Dei sit. Sed iam scrutāda my-
 stica significatio est. Booz percōtatu-

rus

rus propinquum, & Ruth vxorẽ du-
 cturus, assumit decem viros de senio-
 ribus ciuitatis. Quo mihi nec ineptè
 significari id primò videtur, quod
 teste, imò confirmate, approbatèque
 lege sua, cùm recussassent Iudæi ec-
 clesiam gentiũ sibi adiungere, & spõ-
 sam assumere, Christus acceperit, fe-
 ceritque Christianam. Quod mani-
 festissimum est vel ex linteo illo ma-
 gno pleno quadrupedibus & ser-
 pentibus terræ, & volatilibus coeli,
 quod Petro visum est de coelo descē-
 dere cum Ioppe esset in domo Simo-
 nis Coriarij. Deinde & ad incarna-
 tionis filij Dei mysterium hoc perti-
 net. Decem enim ille viros testes ad-
 hibuit adiungendæ sibi naturæ ho-
 minis, id est prophetas omnes, qui de
 sacramento vaticinati fuerant: vt ne-
 mo diceret sibi id temerè arrogasse,

Acto. 10.

N ij

maximè autem vt Iudæi cōvincerentur, qui erāt ipsum abnegaturi & repulfuri. Vnde & cum venisset, increpans illos aiebat. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: & nō vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Et nominatim Moysem testē citans Paulo post addidit: Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moyfi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Cita uit & Abrahā alibi. Abrahā, inquiēs, pater vester exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est. Hanc ob causam, reor, tum Euangelistas, tum cæteros Apostolos qui scripsere, sollicitos fuisse de producendis prophetarum oraculis: videlicet, vt intelligerent Iudæi cōsciis ecclesiæ suæ senioribus

Ioan. 5.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

nioribus filium Dei hominem factū esse, desponsasse que sibi nostram naturam, præter peccatum.

Quod attinet ad partē agri Elimelech quam vendidit Noemi, ea mihi videtur portionem hominis significare, quam ille spe habebat in terra viuentium, antequā initio peccaret. Quæ bene Elimelech, id est Dei mei Regis dicitur fuisse: quia ad terram viuentium nemo vnquam aliud ius habuit, habiturusve est, quàm quod Deus impartit liberaliter homini. Noemi id est pulcherrimus homo *Genes. 3.* (de quo initio huius operis diximus) eam portionem agri vendidit poma contra madatū gustato, quam Iudæi omnes emere velle videbantur iure propinquitatis, eo quòd soli electus Dei populus, imò filij vocabantur: quòd soli ritu diuinitus accepto ve-

rum dominum colebāt: quòd legem
coelitus traditam religiosè obserua-
bant. Sed nemo accipere partē illam
agri potuit quantumuis iustus, nisi
prius desponsata Ruth, id est huma-
na natura diuinæ copulata, & in vni-
tate personæ coniuncta.

Luc. 15.

Sed in quò Iudæi propinquiores
erant quàm filius Dei? nõne homi-
nes erāt quomodo natura à filio Dei
assumenda? Certè. Sed tentare de-
buit homo, ytrum se, quomodo ven-
diderat, ita redimere posset. Quòd
cùm supra vires suas intelligeret esse,
Deo salutē suam permetteret. Quo-
modo verò tentauit? Quando post
lapsum suum fleuit, sperans fortassis
futurum, vt clementissimus Deus re-
tractaret sententiam. At contempse-
rat tum pœnitere, cum necessarium
fuit, ac potuit pœnitentia benignissi-
mum

num dominū flectere. Quippe scri-
bit diuus Augustinus: Cum in paradi-
so reus homo de perpetrata à domi-
no argueretur inobientia, non se hu-
militer, vt culpa exigebat, accusauit:
sed autorē superbè accusauit, dicens:
Mulier quam dedisti mihi, dedit mi-
hi fructum, & comedi. Hæc dicendo
se putauit excusatū: & sic creatorem
accusauit mulieris conditorem, quæ
virum traxerat in culpam. Qui si hu-
militer se accusasset, & in autorem
suum culpam non retorisset, à para-
diso non exulasset. Erat autem cõtra
diuinam iustitiam, si reum impœni-
tentem in pristinum gradum resti-
tueret, & non vsque ad dignum pœ-
nitentiæ fructum, qua vellet ratione
compelleret. Diuina itaque sententia
morti est adiudicatus, & cū tota po-
steritate, quæ de lumbis eius erat pro-

Gene. 3.

cessura, eiectus est de paradiso, & erū
noso condēnatus exilio. Ita sanctus
pater Augustinus, Ex cuius verbis il-
lud constat, quòd tēpus respiscendi
habuerint, quo mutari diuinū decre-
tum potuit. Cæterum illo contēpto,
tentauerunt quidam postea mutare
lachrymis plurimis, at nequiuertunt.

*Qui respondit. Cedo iuri propinquitatis.
Neque enim posteritatem familiae meae
delere debeo. Tu meo utere priuilegio, quo
me libenter carere profiteor.* Hic propin-
quus mihi videtur nondum vxorem
duxisse, ac propterea dedignatū con-
iugium Ruth Moabiticis, quòd proles
ex ea suscepta, præsertim primogeni-
tus penes quem esse tum videbatur
tota dignitas liberorum, nō suus, sed
Mahalonis viri olim Ruth diceretur.
Id quod ipse nominat deletionē suæ
familiaē. Tanquam dicat: Ego diues
sum

sum, & dign⁹ qui nominis mei poste-
ros habeam: qua felicitate me spolia-
uero, si viduam hāc duxero vxorem.
Nunquā id facturum sum. Tu proin-
de emendæ possessionis ius, quod a-
liquin meum erat, accipito, tibi ego
relinquo priuilegium. Nam etsi cau-
tum lege erat, vt defuncti fratris, vxo-
rem frater superstes duceret: at nus-
quam defuatur vt si frater ille iam a-
liam habeat, cum priore alterā fratris
mortui accipere cōpellatur. Quan-
quam quia nec huius oppositū scri-
ptura continet, non admodum refragor,
quum qui iam alterā habuisset,
& hanc quoque cogeretur ducere.
Cum tamē soleat zelotypia familia-
ris esse coniugibus, cunctos assentiri,
quòd lex maritos huic foeminei zeli
discrimini obstrinxerit. Quibus hęc
sententia nō probatur, exponunt il-

Deut. 25.

Dent. 25.

lud, neque enim posteritatē familiæ meæ delere debeo, id est non debeo ex altera liberos accipere, quos alere non potero absque iactura priorum. Vt ut est, interim videtur hîc propinquus peccasse qui legem violauerit, in qua iubetur mulier contēpta à leuiro, ipsum ad seniorum tribunal accersere, ibique discalciare, & in ipsius faciem spuere, tanto opprobrio, vt vulgò appelletur domus ipsius domus discalciati, meritò videlicet contēptæ sororiæ viduæ. Cæterum quod ad mysticū sensum attinet, hæc vox, cedo iura propinquitatis, nō Iudæorum est tantum, sed omnium: non hominum modò, verumetiam angelorum. Quippe nulla creatura idonea fuit quæ naturam humanā assumeret, fieretque illius peculiaris & totius Ecclesiæ communis sponsus. Ita tamen

tamen congruit omnibus creaturis hæc professio, vt liceat semper, imò vero oporteat nos acclamare Christo, non cedo iuri propinquitatis, quantum quidem ad salutem meam potest conducere. Tu os nostrum, caro nostra, & frater noster es, homo similis nobis, passibilis factus propter nos, vt salutem assequeremur. Ego iuri illius propinquitatis nunquā cessurus sum. Nulli permissurus priuilegium meū quod ego in Christo habeo. Ecquod verò illud est tandem? Ex seruo peccati liber fio, cum volo, & si absque illo esse nō possim: quippe seipsum negare non potest quærentibus: Mecum est cum peto, imò verò in me est cum lubet sumere. Hoc ius meum est apud ipsum, vt peccata, & accipio: quæram & inueniam, pulsam, & aperiatur mihi. Hoc

inquam priuilegium meum est, vt quo humilior simpliciórque fuero coram ipso, charior illi sim, & aptior capeffendis charismatib⁹ cœlestibus. Hoc priuilegio nemo, qui sapit libèter, se cariturum profitebitur.

Hic autem mos erat antiquitus in Israël inter propinquiores, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma concessio: soluebat homo calceamentum suum, & dabat propinquo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israël. In Deu-

Deut. 25.

teronomio huius consuetudinis auctor Moses, domino iubente, ita præscripsit. Quãdo habitauerunt fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti nõ nubet alteri, sed accipiet eã frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur no-
men

men eius ex Israël. Sin autem noluerit accipere vxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portã ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israël, nec me in coniugem sumere. Statimque eum accersiri faciet, & interrogabunt. Si responderit: Nolo eam vxorem accipere, accedet ad eum mulier corã senioribus: & tollet calceamentum de pede eius, spuëtque in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini qui nõ ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israël domus discalceati. Quod Mosis præscriptũ cogit vt præsentẽ scripturam ita interpretemur. Soluebat homo calceamentum suum, id est patiebatur auferri à scœmina quam recusabat, & dari propinquo non dedignantibus sibi illã

adiungere vxorem . Nisi magis arri-
det quod quibusdam visum fuit, vi-
delicet id modò præceptum fuisse, vt
exueretur recusator calceamento. Cæ-
terùm haud ita interesse, vtrum ab
ipso, an à foemina recusata, an à pro-
ximo altero ducente despectam. Cer-
tè illa duo priora probabilia sunt,
tum ex Deuteronomio, tum ex hoc
loco scripturæ. Tertium innuit diuus
Baptista in Euangelio, cùm de Chri-
sto loquens: Non sum (ait) dignus vt
soluam eius corrigiam calceamenti.
Quasi dicat: Etsi ille defugeret Mes-
sias munia, nollétque humanã natu-
ram sibi desponsare ad genus homi-
num redimendum: ego non sum di-
gnus, qui soluam corrigiam calcea-
mèti eius, mihi que adiungam quam
ille abiecerit dedignatusve fuerit. He-
bræi ita illud Deuteronomij expli-
cant,

Ioan. I.

cant, vt velint præceptum de ducen-
da fratria ad illos tantùm fieri, qui in
eadem ciuitate aut villa habitarent,
quia in mandato cauetur, Quoniam
habitauerunt fratres simul, id est (vt
volunt) quando eodem loco posses-
sio vtriusque, fratris & fratriæ. Rur-
sus si post fratrem defunctum, alius pa-
tri filius nasceretur, is (aiunt) non te-
neretur præcepto fratriæ ducendæ:
quod ex specie sermonis appareat do-
minum de iis modo dicere qui fratri
conuixere. At aduersatur huic secun-
dæ conditioni primum caput huius
libri, vbi Noemi ad nurus dixisse le-
gitur, Reuertimini filia mee, & abite. *Ruth. 1.*
Iam enim senectute cõfecta sum, nec
apta vinculo coniugali. Etiam si pos-
sem hac nocte concipere & parere fi-
lios, si eos expectare velitis donec cre-
scant, & annos pubertatis impleant,

Leuit. 18.

antè eritis vetulæ quàm nubatis. Frustra verò ita esset loquuta Noemi, si qui post fratris mortè nati sunt, hoc non astringerentur præcepto. Enimvero quia in Leuitico scriptum est. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitude fratris tui est, putauere quidam præceptum illis tantùm esse ducendæ fratris viduę qui consanguinei essent quomodo libet alias, modò ne fratres. Maximè cum in multis exemplaribus vetustis legatur illico ante mādatum, vxorem fratris sui nullus accipiat: Et fratris nomen sexcenties in scriptura sacra pro cognatis visitur positū: tum qui norunt Hebraicè dictionem **אב** non fratrem tantùm significare dicunt, sed cognatum propinquūque ducendæ superstiti vxori idoneum. Alioqui solis fratribus mādatum id esset, non

non

non autem cæteris consanguineis: quod tamen aduersatur huic scripturæ loco. Veruntamen cum simpliciter ab omnibus authoribus Hebręis, tum Latinis, Gręcisque citra controuersiã visus sit Moses fratribus quoque, & maximè ea præscripsisse, ita accipiendum est. Nam vt non negauerim fratris nomine significari quoque cōsanguineos & cognatos, ita affirmauerim in Hebræo non haberi illud, vxorem fratris sui. Id tamē nullus accipiat, vel teste Lirano, qui planè scribit adiectum esse: & emēdatiores ætatis suæ codices id non habere. Vetat igitur vt ne cum viuētis fratris vxore repudiata quis dormiat. Sed querat diligens lector. Cur abnuentis potius calceus auferebatur, dabaturque alij propinquo ducturo fratriã, quã pignus aliud tum ditius, tum nobi-

O

*Genes. 14.
20. 29.
25.*

lius, ne dicam ad fidem olim faciendam certius? Cur despecta in leuiri faciem dispuebat? Equidem suspicor apud filios Israel probrosum fuisse nudis incedere pedibus: propter quod ut puderet abnuere fratriam, iusserat dominus auferri calceamenta recusatoribus, videlicet ut illi nudis plantis domum reuertentes omnium populorum pateretur ludificationem. Ob quam causam alter propinquus qui duxisset dimissam, penes se calceamentum retinebat, ut haberet quo pudorem alteri iniiceret, si quando ille arrogantiior factus contumeliis aduersum se vsurus videretur. Cæterum ut extraneo similis iudicaretur, qui erga propinquum pius esse noluiſſet, suscitatio semen fratris mortui: mulier despecta in faciem contemptoris excreabat. Tegunt autem hæc mysteria pluri-

plurima, ipsaque pulcherrima: quæ ut recludam, non referam ad Ecclesiam. Illa enim nec iubetur propinquos petere spōſos, nec defugere vetatur: ut quæ iusta Prophetam, non *Michæ. 3.* ædificetur in sanguinibus, nec cognitione impetretur, teste Christo ipso, qui duobus consanguineis petentibus, respondit: Nescitis quid petatis. *Matth. 20.* Sedere ad dextrā & sinistram meam in regno meo nō est meū dare vobis: Et sit dignus omni ignominia, qui cū possit autoritate vel doctrina iuuare Ecclesiā, dedignatur aut negligit. Sed quanto magis in culpa sunt, qui agrū Ruth, id est Ecclesiæ possessiones & reditus accipiūt: spōſos autē nolunt agere, aut spōſæ curā suscipere? Hæc ergo potius cū significēt incarnationis filij Dei secretū, ad ipsam referenda sunt. Mortuo viro absq; liberis, id

est postquã peccato suo Adã se suõs-
q; regni cœlestis hereditate spoliavit
(nã quotquot ille genuit) si nõ Deus
adoptasset, nothi omnes spuriique
erãt, & indigni Dei regno: natura hu-
mana, per quam certum erat ab æter-
no nos redẽptum iri, per totam mor-
taliũ cognitionem sponsum quæ-
rebat: nec inuenit quoad filius Dei ea
de causa è sinu patris æterni in hunc
mundum delapsus est. Qui vt venit,
non ante illam sibi pactus est quam
propinquus calceamenta sibi vel ipse
soluerit, vel solui sit passus. Ego hîc,
mira omnino ratione, calceamẽtum
appello regium Iudæorum diadema
& Aaronicum sacerdotiũ: ante quo-
rum defitionẽ & finem Christus non
erat venturus, sicut scriptum est: Non
auferetur sceptrum de Iuda, & dux
de scemore eius, donec veniat qui mit-
tendus

Genes. 94.

tendus est: & ipse erit expectatio Gẽ-
tium. Et, iurauit dominus, & non pœ-
nitebit eum: Tu es sacerdos in æter-
num secundum ordinem Melchise-
dech. Quo psalmi versu apostol' Pau-
lus in ea quæ est ad Hebræos scripta
epistola, contendit auferendum leui-
ticum sacerdotiũ. Sed qui cõgruunt
calceamenta pedum (ais) cum diade-
mate & tyara (quæ sunt capitis orna-
menta) accipe. Nõne si rex capite
humi nixus, pedibus autem sursum
in cœlum porrectis, ingrederetur, ca-
put illi pro pedibus esset, & pedes ca-
pitis loco? Nõne pileus quoque quã-
tumuis regius pro calceamentis esset,
& pedale pro pileo regio? Atqui ita
tum fuit cum venit Christus ad ho-
mines. Reges, id est non gentiũ tantũ
verum etiam sacerdotes Iudæorũ pe-
dibus calcitrabant contra cœlum, id

Hebr. 6.

est vera bona, quæ è coelo petuntur, contemnebāt, & irridebant: terræ autem capitibus, id est animo inhærebant, atque humi affixi agebātur. Præ posterum istud præposterū pedis calceamentum auferendū fuit, reponendūque homo in pristinam viuendi optimamque rationem: ob quam, vel teste prophano poeta, prona cū prospectent animantia cætera terram, os homini sublime dedit, cælumque videre: Diademata (inquam) Augustorum & regum luto inquinata propinquo Christo tradita sunt, non frāgen-
*Ouid. Me-
tamor. 1.* da aut in massam fundēda: sed ipsius mundāda sanguine & inaurāda meliorāque reddenda. Tradita autem sunt cum fidem illi admifere & Christo subiecti sunt. Nec ineptè magistratus illos supremos pedes nuncupasse me video, qui fulcia sunt rei-
 publicæ

publicæ. Autoritate enim principū & religione pōtificum velut quibusdam pedibus, non sustinetur modo, verum etiā quolibet fertur Reip. corpus, vel teste sapiente Salomone, qui dicit: Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Et dissipat impios Rex sapiens. Iterum, Rex iustus eriget terram. Et princeps
Prover. 20. qui libenter audit verba mendacii
Prover. 29. omnes ministros habet impios. Apertius autem in Ecclesiastico: Iudex sapiens iudicabit populū suum, & principatus sensati stabilis erit. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populum suum, & ciuitates inhabitabuntur per sensum prudentium. De sacerdotibus autem, Sicut populus, sic & sacerdos.
Esa. 24.

Dixit ergo propinquo suo Booz, Tolle calcamentum. Quod statim soluit de pede suo. At ille maioribus natu, & uniuerso populo. Testes vos, inquit, estis hodie quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech & Chelion, & Mahalon, tradete Noëmi: Et Ruth Moabitidem in coniugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne uocabulum eius de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis.

Sedulo curat iudex & rector populi Booz, ne quid iniquum gessisse dici possit cōtra proximum, & contra legem, qui totius populi sui actorū testimonium gerit. Cuius exemplum utinā peteret quæ dicitur nobilitas Christiana. Sed hinc emergit duplex perplexitas. Vna, quæ citra culpā ducere alienigenam Booz potuit præfertim Moabitidem: Cum scriptum

esset

esset in Exodo, Non in eas pactū cum Exod. 34.
hominibus regionum illarum, nec
uxorem de filiabus eorum accipies
filiis tuis. Et in Deuteronomio, Am- Deut. 23.
monites & Moabites etiam post de-
cimā generationē non intrabunt Ec-
clesiā domini. Altera cū lex iusse- Deut. 25.
rit ut primogenitus fratri suscitatus
de nomine ipsi⁹ diceretur, cur Obed,
quem ex Ruth suscepit, nō est nomi-
natus filius Mahalon potiusquā
Booz? Cur etiam non est recensitus
Mahalon, cū Obed nuncupabatur
in Genesi saluatoris? Soluitur prima
quæstio, parim ex scriptura, partim
explicatione authorū. Nam cū in Exod. 34.
Exodo dixisset dominus. Non dabis
uxores de filiabus ipsorum filiis tuis,
causam subicit: Ne postquam ipsæ
fuerint fornicatæ, fornicari faciant,
& filios tus in Deos suos. Itaque ubi

idololatrię periculum non impen-
debat, velut in connubio Booz, duci
alienigena potuit. Rursus ammoni-
tes tantum & Moabites, non ita am-
monitis & Moabitis vetatur intrare
Dei Ecclesiam: vt intelligamus de vi-
ris solis intelligi præceptum. Cuius
hanc causam assignat auctores He-
bræi, quod cum non pateretur filios
Israël Moabitæ viam per terrâ suam
facere, sed armati starent ad obsisten-
dum: Mulieres Moabite siue misera-
tione, siue metu futuri mali percussę,
extra fines cibaria cõportabant alen-
dæ multitudini. Ob cuius memoriã
non interdicitur Israë cõnubio fœ-
minarum Moabitarum, sed viro-
rum. Ad alteram respondetur, quod
& si primogenitus defuncti in sua fa-
milia locum teneret, isumque, vt
loquitur, repræsentaret, sequeter ta-
men

men & nomen & cognomen serua-
bat naturalis patris: quemadmodum
Ioseph virginis deiparæ sponsus. Ab
Euangelista Matthæo filius Mathan Matth. 1.
nominatur, à quo verissimè ac natu- Luc. 3.
raliter esset genitus: licet idem à diuo
Luca fermè dicatur Heli, qui vxori
nullos dederat liberos, quam postea
legis vrgente præcepto Mathan du-
xerat. Proinde nihil cunctandum in
eo quod nusquã in Genethlia Chri-
sti Mahalon non nominatur.

Iam quod ad mysterium pertinere
videtur. Propriè Christus vnus ac so-
lus profitetur, teste mûdo vniuerso,
angelis & hominibus, Possedi omnia
que fuerunt Elimelech, id est primo-
rum hominum. Quippe qui in nullo
delicti ipsorum erat particeps: non
debit, nisi quatenus voluit, pœnas
corporis vltionemque sentire. Cæte-

rùm quod acceperant animæ tum exornandæ, tum perficiendæ causa, quòdque suo illi amifere peccato, non debuit tanquam vniuersali præiudicio spoliari is, qui non communi generationis modo homo factus esset, iustitiam proinde originalem, vniuersorum claram cognitionē, & reliquas à Deo conditi initio hominis dotes habuit, tradente Noemi, id est sacratissima virgine matre, pulcherrima illa filiarum, & benedicta inter mulieres. Non quòd in facultate virginis essent priuilegia huiusmodi filio tradere: sed ille homini impartiuit, quem in vtero matris sibi adunauit.

Respondit omnis populus qui erat in porta, & maiores natu. Nos testes sumus, faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam,

Liam, quæ edificauerunt domum Israël: vt sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem, fiatque domus tua sicut domus Phares, quem peperit Thamar Iudæ, de semine, quod dederit tibi dominus ex hac puella.

Mos receptissimus veterum fuit, vt nouis coniugibus beneprecarentur foecunditatem & foelicitatem liberorum ac familiæ, vt apparet ex 24. capite Genescos, & 9. Tobix. Quem imitata mater ecclesia, quos ad matrimonij admittit sacramētum benedicendo, ipsis optat sobolis foecunditatē, longæuitatem, & erga virum fidelitatem Sarræ, Rebeccæ prudentiam, & Rachelis cum viro suo gratiā & charitatē. Hoc modo & ciues Booz benecupiunt, optantes Ruth foecunditatem Rachelis Liæque vxorū Iacob, quæ ædificauerunt domum Israël. Vi

Genes. 30. dentur cum liberis vxoribus accipi & cōcubinæ suæ ancillæ Bala & Zelpha, quarum fuere quatuor ex duodecim filiis Iacob. Rachel enim duos tantum peperit, Ioseph & Benjamin: Lia sex, Ruben, Simeon, Leui, Iudam, Isachar & Zabulon: Et Bala ancilla Rachel peperit duos, Dan & Nephtali. Zelpha verò & ipsa duos, Gad & Aser.

Quod additum est, vt sit exemplū virtutis in Ephrata, & ad commēdationem Ruth dictū videtur: quæ ita modestè se gessit, vt optent Hebræi ceteras foeminas etiā generis sui exemplum de ipsa capere. Quanquam nō ignoro quosdam sic vertisse. Tu age strenuè in Ephrata, & fias magni nominis in Bethlehem, vt Booz dictum appareat: at consentientibus reliquis penè omnibus, nostra æditio potior est

est hac recente. Optent insuper vt de femine quod Booz dominus dederit ex Ruth, fiat domus ipsius sicut domus Phares, quē tulit Iudas ex Thamarē nuru sua, id est, vt liberi quos Ruth illi paritura esset, principatum populi haberēt, perinde, vt Phares, & reliqui ordine posteri Iudæ, principes suę tribus extiterē. Id quod Booz propè omnimodo cōsequutus est, vt illi cupiuerāt. Nā velut parū honesto cōcubitu editus est Phares, qui tribus Iudæ princeps fuit post patrē. Ita Salomō post Dauidē rex fuit, ipse legitimo quidē cōiugio editus, sed matre olim parum pudica. Mysticè, præter illos, quos antè diximus, significatos esse seniorū nomine qui Booz asidebant: in præsentī per populū qui erat in porta, simplicitatē pastorum qui in porta, id est in ipso propemo-

*Genes. 38.**3. Reg. I.
2. Reg. II.
12.*

dum ortu seruatoris adfuere, existimo figurari, qui pro modulo attestati sunt mysterio incarnationis & assumptæ à filio Dei humanitatis nostræ. Quippe de illis scribitur, Et reuerſi sunt pastores glorificâtes & laudantes Deum in omnibus quę audierant & viderât sicut dictum est ad illos. Per maiores natu, Simeon (ni fallor) & Anna Phanuelis significâtur, de quibus ita Euangelista: De Simeone quidem: Nunc dimittis seruum tuum domine, secûdum verbû tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. De Anna verò, Hęc ipsa hora superueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabât redēptionem Israël. Optarunt autem pij omnes summis votis, vt natura diuinitati vnita, similis esset Racheli & Liæ, essetque exemplo

Luc. 2.

Luc. 2.

Luc. 2.

plu virtutis in Ephrata, & celebre nomen haberet in Bethlehem. Rachel interpretatur ovis: Lia, fatigata vel laboriosa: quæ quàm quadrêt in Christû nemo nescit qui legit in Prophe-^{Esai. 53.} ta: Tanquàm ovis ad occisionem ductus est, & tanquam agnus corâ tondeute se obmutuit. Et in Euangelio: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata ^{Ioan. 1.} mundi. Rursûmque, Iesus fatigatus, ^{Ioan. 4.} sedebat sic super fontem. Fuit itaque Rachel & Lia: quarum exemplo ædificauit domum veri Israël, id est Ecclesiam Dei. Est & exemplum virtutis in Ephrata. Si sequeremur Luterani cuiusdam interpretis versionē, qui pro virtute reddidit strenuitatē: cōtra spem deplorati hominis, alioquin tamen docti, significâtur nobis nomine potentia illius maxime, qua vsus est in Ephrata, id est vbertate, in-

stitutio augustissimi sacramenti Eucharistiæ, in quo instituendo patefecit Christus quantum potens esset & strenuus, & quantis diuitiis suos locu pletare cuperet. Sed vt nihil ab immundo accipiamus, satis illud nobis indicatum est eo quod sequitur, Et habeat celebre nomē in Bethlehem, id est panis domo. Ecclesia enim christiana propriè Bethlehem nominanda est, quæ panē diues sit illo qui de cœlo descēdit, quem suis Moses non præbuit ad vescendum: quo denique Angeli vescuntur in cœlo. Cæterum inde celebri ac claro nomine Christus in Bethlehem hætenus fuit. Ter miserrimi homunciones, qui contra cibum adlatrāt, & manus domini ita debilitare moliantur, vt (si illorū votis subiiciatur) iam nihil possit efficere, nisi quod stulti ipsi agitarēt. Est

Chri-

Christus potens (ait Apostolus Paulus supra quàm intelligimus. Denique ipsius domus facta est sicut domus Phares quæ principatus insignibus ceteras Israelis tribus præcelluit. Nam ex his quos Ruth, id est fides in ipsum genuit ac peperit, perfecit, teste Paulo Ecclesiæ, quæ domus sua est, quosdam Apostolos, quosdā Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad cōsummationem sanctorum. Quo magis insanire videntur hæretici nostri temporis, qui matris Ecclesiæ hierarchiam abolire moliantur, vt inconditum & inordinatum gregem de Christiana Ecclesiæ republica faciant. In quo nemo aliis maior sit, sed omnes sint iubendi atque perdēdi auctoritate pares. Vnde quid aliud expectes, quàm vt omnis obedientiæ (quam tamen

*Philip. 3.**I. Corin. 12
Ephes. 4.**Ioan. 6.**Ephes. 3.*

malle se Deus quàm sacrificium dicit) fructus abeat: imò subeat omnis irreuerentia mutua, & pereat honor ille quo iubemur ab Apostolo nos inuicem præuenire: oriatur neglectus primò, deinde contemptus diuinarum rerum: cùm nemo tum futurus sit qui compellat, & non desiturus sit inuisibilis inimicus qui pietatis suadeat obliuionem.

Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi dominus ut conciperet & pareret filium. Dixeruntque mulieres ad Noemi. Benedictus dominus, qui non est passus ut deficeret successor familie tue. & vocaretur nomen eius in Israel, & habeas qui consoletur animam tuam, & enutriet senectutem. De nuru enim tua natus est qui te diligit: & multò tibi melior est quàm si septem haberes filios. Susceptumque

que Noemi posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulae fungebatur officio. Vicina autè mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noemi. Vocauerunt nomē eius Obed. Cùm aperta sit litera, tractandum mysterium. Ex Deo patre, & matre natura humana inenarrabili vnione, velut connubio sociatis, editi sumus nos Christiani partu mystico & spiritali per fidē: qui & vnicus esse debemus: vnitatem charitatis, & mutue adinuicē dilectionis & mansculi, cōstantia cōfitedæ, tuendæque religionis. Quorum omnium hæc vox vniuerso ac summo cōsensu esse debet generi nostro cōgratulantium. Benedictus dominus qui non est passus ut deficeret successor familie nostre. Omnes enim culpa patris primi nostri euaseramus, & exortes hæreditatis: verum ille reliquit nobis semē,

Esa. 1.

imò fuscitauit, ne tanquam Sodoma
 effemus, similésque Gomorrhæ. Mi-
 fit (inquam) filium suum, qui generis
 nostri particeps effectus, successor ve-
 rissimus fuit: utpote quem non tange-
 ret vitium parentum nostrorum, &
 per ipsum nos, qui fidem ipsius ade-
 pti sumus. Tantâ res, tantum Dei er-
 ga nos meritum, vel extorquere po-
 test, ut illum collaudemus, nobisque
 ipsis propter illum adblandiamur.
 Quippe quorû mœrori tam ingens
 solatium prouidit in aduersis profu-
 turum, & senectuti nostræ præsidium.
 Proinde iam non cõtabescamus spe-
 ctantes tot hominum olim Christia-
 norum milia, nunc verbò abominan-
 dis sectis à Christo dissociatorum, &
 hereseôn toxico corruptorum, aduer-
 sus orthodoxam catholicæ Ecclesiæ,
 cui Romanus pontifex perpetuo or-
 dine-

dine iam à beatissimo Petro aposto-
 lorum principe præsidet, fidem reli-
 gionémque insurgere. Prospexit Ec-
 clesiæ suæ Deus, fideliúmque famu-
 lorum senectuti: etiam vel iam decre-
 pitæ Ecclesiæ (si sic permittor citra
 dignitatis iniuriam dicere) suus spon-
 sus feret suppetias. Tantum animo
 bono opus est, ut modestiam posthac
 nostram notam fieri omnibus homi-
 nibus: quia dominus prope est. De nu-
 ru nostra Maria Dei genitrice natus
 est, qui nos diliget Christus verus ille
 Obed: qui venit non ministrari, sed
 ministrare, & operari salutem in me-
 dio terræ. Nam Obed lingua He-
 bræa seruum operariumque signi-
 ficat. Is nos ita dilexit, ut secun-
 dum tempus pro impiis mortuus sit,
 cum vix pro iusto alius quisquam au-
 deat mori: & maiorem charitatem

Philip. 4.

Matth. 20.
Psal. 73.

Roma. 5.

Ioan. 15.

nemo alius habeat ea qua ponit animam suam pro amicis suis. Sed cur Mariam Christi matrem appellauimus nostram, id est Adami: cuius est filia, sororque omnium nostrum? *Matth. 10.* Nupsit filio Adami sanctissimo Ioseph, sine ullo tamen dispendio pudicitiae virginalis. Est proinde nurus & filia. Quanquam alio quodam modo nurus dici potest. Vt enim nurus non sunt filiae naturales, sed adscititiae siue adoptatae: sic Maria filia quidem est naturalis Adae, sed non prorsus ut nos, qui cum natura accepimus à patre culpam originis, cuius illa expertus fuit. Si non placent haec, intelligat lector, citra iniuriam ullam scripturae voluntariam haec scripta esse, & piorum iudicio castiganda proposita. Nos interim Christum Mariae filium toto pectoris, cordisque *LUC. 2.2.*
finu,

finu, instar Senis illius Simeonis iu- *LUC. 2.*
sti, qui in vlnas oblatum accepit, & nos accipiamus teneamusque tam strictim, ut non nos deserat in posterum tempus. Fugamur officio gerulae nos quibus dictum est: *1. Cor. 6.*
& portate Deum in corpore vestro, exemplo illius qui dicit: *2. Cor. 4.*
Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferamus, ut vita Iesu Christi manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus in mortem tradimur propter Iesum, ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

Hic est pater Isai patris David. Hae sunt generationes Phares. Phares genuit Efron, Efron genuit Ara, Aram genuit Aminadab. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon. Salmon genuit Booz, Booz genuit

COMMENTARIA

Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit David. Cavit spiritus sanctus, quo aspirate hic liber scriptus est, ut ne series Christi primogenitorum foret olim dubia: propter quod curavit ut scripto commendaretur. Nam non videtur ob quam aliam causam hac enumeratione clausus sit hic liber. Tantum dubitari possit de Booz, de quo penè toto libro agitur, vtrū Salmonis filius fuerit, sed eam quæstionem in explicatione initij secundi capituli expediuimus.

LAVS DEO PATRI,

Et filio eius Iesu Christo, Et spiritui sancto: uni Deo regi seculorum immortali, cui ego omnia mea opera dico.

FINIS.